

10 **פרשת ויצא** י וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ
 11 חֲרָנָה: יֵא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי-בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיָּקָח מֵאֲבְנֵי
 12 הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מְרֹאשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: יב וַיַּחֲלֵם וְהִנֵּה
 סֹלֶם מִצֵּב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מִלְאֲכֵי
 אֱלֹהִים עֲלִים וַיִּרְדּוּ בּוֹ:

lar da böylesine büyük bir kişiye hizmet etmek için birbirleriyle yarışır. Hahamlarımız, taşların Yaakov'un ilerde oluşturacağı ulusu simgelediklerini öğretirler. Birleşip tek taşı oluşturan taşların sayısı 12'dir; yani Yisrael'in kabile sayısı kadar. Kabilelerin hepsi özel ve kendine özgü bir göreve sahiptir – ayrı taşlardır. Fakat aynı zamanda hepsi birleşerek tek bir ulus oluşturmayı bilmişlerdir.

12. Yaakov'un rüyasındaki sembolizm. Çeviri boyunca, peygamberlere özgü manevi tecrübeler için “vizyon” sözcüğünü kullandık. Rüyalar, genellikle Tanrı-insan iletişiminde kullanılan araçlar olmuşlardır. Yoksa sözcükleri az ve öz kullanma adetinde olan Tora rüyalara boşuna yer vermezdi. Yaakov'un Moria Dağı'nda gördüğü rüya, Yahudi Ulusu'nun geleceğini ve insanların, kendilerini Tanrı'nın büyük planına katabilme özelliğini simgelemektedir. Aşağıda bu rüya için yapılan çeşitli açıklamalara yer verilmiştir:

✧ **Sinay Dağı.** Rüyadaki merdiven Sinay'a gönderme yapmaktadır. **Sinay** ve “**Sulam** – Merdiven” sözcüklerinin sayısal değeri aynıdır [130]. Melekler ise Moşe ve Aaron'u temsil ederler. Tanrı merdivenin ucunda; en üstte durmaktadır, tıpkı Tora'yı vermek için Sinay'ın tepesinde durduğu gibi (*Midraş*). Buna göre, Sinay'da verilerek Moşe ve Aaron gibi öğretmenler tarafından Yahudiler'e öğretilen Tora, gökyüzüyle dünya arasındaki köprüdür.

✧ **Dört Krallık.** Yaakov'a, tarih boyunca Bene-Yisrael'e üstün olmak üzere **yükselcek** olan Dört Krallığın Tanrı katındaki koruyucu melekleri gösterilmiştir. Yaakov rüyasında, meleklerin her birinin hakimiyetinin süreceği yıllar kadar basamak **çıktığını** ve sonra aşağı **indiğini** görmüştür: Babil'in meleği 70 basamak tırmanıp sonra iner; Med'in [Pers] meleği 52, Eski Yunan'ın meleği ise 130 basamak tırmanır ve sonra iner. Fakat Edom'un [=Esav'ın] meleği sürekli tırmanmaya devam etmektedir. Bu, son-

suz gibi görünen büyük sürgünü simgeler. Bunu gören Yaakov korkmuştur, fakat Tanrı ona İlahi Koruma sağlayacağını ve sonunda Ülke'ye döneceğini vaadetmiştir (p. 15; *Midraş – Vayikra Raba* 29:2; Rambam'ın *Pirke DeRabi Eliezer*'den yaptığı alıntı).

✧ **Ülke'nin Yüksek Düzeyi.** Yaakov, onu Erets-Yisrael'de sürekli koruyan meleklerin göklere yükseldiğini, onların yerine onu Ülke'nin dışındayken koruyacak olan, daha düşük önemdeki meleklerin indiğini görmüştür. Ülke'ye dönüşünde ise (32:2) bunun tam tersini görmüş; Erets-Yisrael'e özgü yüksek düzeyli melekleri ona geri dönmüşlerdir. Bu vizyon, Yaakov'a Ülke'nin ne kadar kutsal olduğunu göstermiş ve geri dönme arzusu aşılamıştır (Abravanel; Raşi). Tora, meleklerin yükselip başkalarıyla yer değiştirmesini anlatarak, Tanrı'nın *Tsadikleri* – onlar melekleri fark etmeseler de – her zaman koruduğunu öğretmektedir.

✧ **Yaakov'un “Özel” Oluşu.** Dünyadaki olayların yönlendirilmesinde Tanrı'nın elçileri olan melekler, sürekli göklere yükselip Tanrı'dan emir alarak, bu emirleri yerine getirmek için tekrar dünyaya inmektedirler. Genel durum böyledir. Fakat Yaakov ve dolayısıyla Yahudi ulusu söz konusu olunca, iletişim doğrudan “merdivenin başında” duran Tanrı'yla gerçekleşir (Ramban; İbn Ezra).

Merdiven... – Bu merdiven, o andan itibaren Yaakov'a ve onun soyuna verilecek tüm manevi düzeyleri simgelemektedir. Buna göre bu düzey “*yeryüzüne sabitlenmiş*” derecede düşük, “*baş göklere kadar erişecek*” derecede de yüksek olabilecektir. Yaakov'a bu bilginin özellikle şimdi verilmesinin sebebi, onun aile kurma aşamasında olmasıdır. *Talmud (Megila)* şöyle demektedir: “*Bu halk [=Bene-Yisrael] Tanrı tarafından toprağın tozuna ve göklerdeki yıldızlara benzetilir – düştükleri zaman toprağın altına kadar inerler, yükseldikleri zaman da göklere kadar yükselirler*”.

Vayetse

[63. Yaakov'un Yolculuğu]

¹⁰ Yaakov Beer-Şeva'dan ayrıldı ve Haran'a doğru yola çıktı. ¹¹ Aşına bir yere geldi ve geceyi orada geçirdi; zira güneş batmıştı. Birkaç tane taş alıp başının çevresine dizdi ve orada yattı.

¹² Rüya içinde bir vizyon gördü. Yeryüzüne sabitlenmiş ve başı göklere kadar erişen bir merdiven vardı. Tanrı'nın melekleri onun üzerinde çıkıp iniyorlardı.

10-22. Yaakov'un kaçışı ve Moria'da gördüğü vizyon. Yaakov, ailesinin yanından ayrılmış ve dayısı Lavan'ın evinde geçireceği yirmi yılı kapsayan kişisel bir sürgüne başlamıştır. *Pesah Agadası*'nda Lavan'ın Yahudiler'i temelden yok etmek istediğinden bahsedilir. Yaakov'un çıkışından Haran'a varışına kadar, Haham-larımız'ın kronolojik hesaplarına göre 14 yıl geçmiştir (p. 9, Raşi o.a.). Geleneksel bilgiler, Yaakov'un bu 14 yılı Şem ve Ever'in *yeşivasında* geçirdiği yönündedir. Yaakov gibi bilgi düzeyi açısından zaten üst düzeylere ulaşmış bir kişinin, "usta" olmak için daha fazla zamana ihtiyacı elbette yoktur. Nitekim Yaakov oraya başka bir nedenle gitmiştir.

Rabi Yaakov Kamenetsky, Yaakov'un, yaşamının ilk 63 yılında, Kenaan'ın yozlaşmış ortamından uzak bir şekilde babasıyla birlikte Tora çalıştığını hatırlatır. Şimdi ise Haran'da Lavan ve onun gibi dürüst olmayan insanlarla birlikte yaşayacaktır. Böyle bir ortamda manevi olarak ayakta kalabilmesi için Şem ve Ever'le Tora çalışmaya ihtiyacı vardır. Ne de olsa onlar da, kendileri gibi olmayan bir çevrede ayakta kalmaya çalışmışlardı. Şem Tufan Nesli, Ever de Dağılış Nesli ile aynı dönemde yaşamıştı. Onların öğretileriyle geçirdiği 14 yıl Yaakov'un bu kişisel sürgününden zarar görmeden çıkmasını sağlamıştır. Bu, onun karşılaşacağı zor tecrübe için yaptığı kişisel bir hazırlıktır. Bunun ardından, peraşanın başında, Tanrı ona meleklerle ilgili bir vizyon ve Tanrısal bir vaad yoluyla ek bir hazırlık sağlamaktadır. Tanrı'nın vaadleri onu ayakta tutmuştur; ancak vizyonun gerçekleşmesi, Yaakov'un şahsi çabaları sayesinde olmuştur.

10. Yaakov Beer-Şeva'dan ayrıldı – Sadece anlatım amacıyla olsaydı, Tora'nın sadece "*Haran'a doğru yola çıktı*" demesi yeterli olurdu. Hahamlarımız burada Beer-Şeva'dan çıkışın vurgulanmasından, bu çıkışın başlı başına bir önemi olduğu sonucunu çıkarırlar: "Tsadik bir kişinin bir yerden ayrılması, orada bir boşluk yaratır.

Böyle bir insan bir şehirde yaşadığı sürece oranın büyüklüğünü, ihtişamını ve güzelliğini oluşturur. Oradan ayrıldığı zaman ise şehrin ihtişamı ve güzelliği de onunla birlikte gider" (Raşi).

Beer-Şeva – Yitshak bu sıralarda burada yaşamaktadır (26:33). Ancak bir görüşe göre Yitshak aslında Hevron'da yaşamaktadır ve Yaakov, oradan ayrıldıktan sonra dua etme amacıyla Beer-Şeva'ya uğramıştır (p. 17, Ramban o.a.). Başka kaynaklar ise, Yitshak'ın Hevron'a daha ileri bir tarihte taşındığını söylerler (*Sefer Ayovelot* 29:19).

Haran – Bkz. 11:31, 24:10 açık.

Aşına bir yer – İbranice **BaMakom**. Rastgele değil, belirli bir yeri ifade eder (Raşi). Bkz. 22:4. Ayrıca bkz. p. 22 açık. Burası Moria Dağı, yani Avraam'ın Yitshak'ı *mizbeah* üzerinde bağladığı ve daha sonra Bet-Amikdaş'ın inşa edileceği yerdir. Pasuk tam çeviriyle "[Belirli] Yerle karşılaştı" şeklindedir. Hahamlarımız, "*karşılaştı*" anlamındaki **Vayifga** sözcüğünün burada, daha az rastlanan "*dua etti*" anlamında kullanıldığını açıklarlar. Başka bir deyişle, Yaakov'un "*karşılaştığı*", coğrafi bir yerden çok Bizzat Tanrı'dır. Nitekim "**Makom** – Yer" sözcüğü aynı zamanda Tanrı'nın isimlerinden biridir. Pasukta bunun yatmadan önce olduğu belirtildiğinden, Hahamlarımız Yaakov'un bu noktada "**Arvit** – Akşam" duası geleneğini başlattığını söylerler (Raşi; bkz. 24:63 açık.).

Birkaç tane taş aldı – *Midraş*, etraftaki taşların kendi aralarında tartışmaya başladıklarını belirtir. Hepsi "Bu *Tsadik* başını benim üzerime yaslamalı" diye öne çıkmıştır. Bunun üzerine Tanrı hepsini birleştirir ve tek bir taş haline getirir. İleride Yaakov'un [tekil sözcük kullanımıyla] "*taşı aldığı*"nın (p. 18) söylenmesinin sebebi budur (Raşi).

"Tartışan taşlar" simgesi insanlar için etik bir ders içermektedir. Nitekim benzer bir durumda insan-

13 יְהוָה יִהְיֶה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי
 יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה
 14 שֹׁכֵב עָלֶיהָ לֵךְ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעְךָ: יְדֹהֶיּה זֶרַעְךָ כַּעֲפֹר הָאָרֶץ
 וּפְרֻצֹת יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרַכְנוּ בְּךָ כָּל־מְשֻׁפָּחֹת
 15 הָאֲדָמָה וּבִזְרַעְךָ: טו וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמִרְתִּיךָ בְּכָל
 אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזֹבְךָ עַד
 16 אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: טז וַיִּקֶּן יַעֲקֹב
 מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹן יֵשׁ יְהוָה בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי:
 17 יז וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מִה־נִּזְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית
 18 אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם: יח וַיִּשְׁכֹּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח
 אֶת־הָאֲבָן אֲשֶׁר־שָׁם מִרְאֲשֵׁתוֹ וַיִּשֶׁם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצֹק שָׁמֶן
 19 עַל־רֹאשָׁהּ: יט וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוֹלָם
 לִזְוֵי שֵׁם־הָעִיר לְרֹאשְׁנָה:

peygamberler bir vizyon gördükleri zaman, onlar bunun Tanrı'dan bir işaret olduğunu hemen farkederek (*More Nevuim*).

Burada – Normal şartlarda bir peygamberin Tanrı ile iletişim kurmadan önce bir tür hazırlık yapması gerekir. Oysa bu örnekte böylesi bir hazırlık olmamasına karşın vizyon gerçekleşmiştir. Yaakov buna dikkat etmiş ve bulunduğu yerin çok kutsal bir yer olduğunu anlamıştır (*Sforno*). Yaakov bu üst düzey kutsiyetin farkında olmadığı için sıkıntıya kapılmıştır; zira bilseydi burada uyumaya cesaret edemezdi (*Raşi*). Alternatif olarak, eğer bilseydi, vizyonu uyanırken görebilmek için kendini hazırlardı (*Or Ahayim*).

17. Korku verici – İbranice *Nora*. Saygının getirdiği bir korkudan söz edilmektedir.

Tanrı'nın evi – “Burası sıradan bir yer değil, Tanrı'nın İsmi'nin barınmasına uygun bir mesken, dua için uygun bir yer!” (*Targum Yonatan*). Dahası, “burası göklerin kapısı”; insanın dualarının Tanrı'ya yükseldiği yer. *Midraş*'a göre

Göklerdeki Bet-Amikdaş ile yeryüzündeki Bet-Amikdaş birbirlerine denktirler. Aşağıdaki yapılar her şey yukarıda algılanır. Bu nedenle Yaakov'un bulunduğu yer, Tanrı'ya dua ve hizmet etmek için en uygun yerdir (*Raşi*; bkz. *Jerusalem, Eye of the Universe*, s. 50).

19. Bet-El – “Tanrı'nın Evi”. Ya da “Tanrı'nın Tapmağı” (*Rabi Arye Kaplan*). Burası, 12:8'de geçen Bet-El değildir. Beer-Şeva Yeruşalayim arası, yaklaşık 78km.dir; bu, hızlı bir yolculukla bir günlük yoldur. Diğer yandan bu Bet-El'in, 12:8'deki Bet-El ile aynı yer olduğunu savunan otoriteler de mevcuttur.

Luz – Bkz. 35:6, 48:3; Yeoşua 16:2, *Raşi* o.a.; Yeoşua 18:13; Şofetim 1:23. Ayrıca bkz. Şofetim 1:26. Bet-El'in Yeruşalayim'de olduğunu söyleyenlere göre, burada Şalem (14:18) ve Luz adlı iki kasaba vardı.

¹³ Birden Tanrı [Yaakov'un] üzerinde belirdi.

“Ben, baban Avraam'ın Tanrısı ve Yitshak'ın Tanrısı Aşem'im” dedi. “Üzerinde yatmakta olduğun ülkeyi sana vereceğim – ve soyuna. ¹⁴ Soyun, toprağın tozu gibi olacak. Batrya, doğuya, kuzeye ve güneye yayılacaksın. Yeryüzünün tüm aileleri senin sayende mübarek kılınacaklar – ve soyunun [sayesinde]. ¹⁵ Ben yanıdayım. Gideceğin her yerde seni koruyacağım ve seni bu ülkeye geri getireceğim. Seninle ilgili konuştuğlarımızı yerine getirene kadar seni terk etmeyeceğim”.

¹⁶ Yaakov uykusundan uyandı. “Tanrı kesinlikle burada ve ben [bunu] bilmedim!” dedi.

¹⁷ Korkmuştu. “Burası ne kadar da korku verici!” dedi. “Burası Tanrı'nın Evi'nden başka bir şey değil! Burası göklerin kapısı!”

¹⁸ Yaakov sabah erken kalktı ve başının altına yerleştirdiği taşı aldı. Onu bir anıt olarak dikerek, tepesine yağ döktü. ¹⁹ O yerin adını Bet-El koydu. Ancak şehrin önceki adı Luz'du.

Bir merdiven, Bene-Yisrael için mükemmel bir temsilcidir. Kimse hayatı boyunca bir merdivende sabit bir şekilde durmaz. Çünkü merdiven ya yukarı çıkmak, ya da aşağı inmek için kullanılır. İnsanlar merdivenlerde değil, sandalyelerde, koltuklarda, yataklarda yaşarlar. Sabit bir şekilde yaşantının gerçekleştiği mobilyalar bunlardır; merdiven değil. Kimse bir merdiveni sadece oturmak ya da sadece üzerinde durmak için kullanmaz.

İşte Bene-Yisrael de tam olarak bu özelliğe sahiptir. Bene-Yisrael statik bir şekilde duramayan bir millettir. Yukarı doğru ilerleyerek, Moşe gibi, inanılmaz yüceliklere erişebildikleri gibi; ters yöne giderek Korah'ın yanına, toprağın derinliklerine kadar da inebilirler. Ama ikisinden birini seçmeleri şarttır. Ortada durmak diye bir şey Bene-Yisrael için geçerli değildir. Bene-Yisrael [ve gerçekte insan hayatı] bir ayağı yere sabitlenmiş ve başı göklere erişen bir merdivendir. Hangi yöne doğru ilerlemeye karar verecek olan, yine insanın kendisidir. Ya yukarı, ya aşağı. Tanrı'nın Yaakov'a ileri nesillerle ilgili gösterdiği kehanetler, işte bu önemli mesajı içermektedir.

13. Birden – İbranice **Veine**. Tam anlamıyla “*Ve işte*”. Bu sözcük genel olarak özel öneme sahip bir olaya giriş yapmak için kullanılır. Sözcük bu bölümde göze çarpar sıklıkta geçmektedir. Bunun nedeni, Yaakov'un rüyasının önemini vurgulamaktır (*Akedat Yitshak*). Çeviride bu sözcük genel olarak atlanmıştır. Burada ise “*sürpriz*” ya da “*ani-lik*” ifade ettiğinden bu şekilde çevrilmiştir. Bkz. 15:4, açık.

Üzerinde – Saadya Gaon. Ya da “*Yanımda*” (krş. Şemot 18:13). Başka bir görüşe göre “[*Merdivenin*] *Tepesinde*” (*Midraş – Bereşit Raba* 69). Bkz. Devarim 27:12 açık.

Üzerinde yatmakta olduğun – Yani bütün Kenaan toprakları. *Midraş* kaynaklı bir bilgiye göre Tanrı tüm ülkeyi katlayıp Yaakov'un yattığı yere koymuştur; böylece Yaakov bir anlamda bütün ülkenin üzerinde yatmaktadır (*Talmud – Hulim* 91b). Yaakov'un rüya gördüğü yer, aslında tam da Bet-Amikdaş'taki “**Kodeş Akodaşim** – *Kutsallar Kutsalı*”nın bulunacağı yerdir (*Talmud – Pesahim* 88a; *Pirke DeRabi Eliezer* 35; Ramban). Bu ifade, buradaki kutsiyetin, ülkenin her karışına yayılacağını simgelemektedir. Benzer şekilde, bir Yahudi, Bet-Amikdaş'a ya da öğrenim evine “arada bir” yapacağı ziyaretlerden hiçbir zaman tam olarak mutlu olamaz. Zira kutsiyet yaşamının her alanına dağılmalıdır ve *Midraş* bunu ifade etme amaçlıdır (*Sefat Emet*).

14. Toprağın tozu – Bkz. 13:16, 15:5, 22:17. Sforno bu ifadeyi, devamındakiyle birleştirir ve şöyle bir anlam çıkarır: “Soyun *toprağın tozu* gibi alçak bir konuma geldiği zaman, *batrya, doğuya, kuzeye ve güneye* yayılacaktır”. Hahamlarımız'ın da öğrettiği gibi, Tanrı gelecekte Bene-Yisrael'i, ancak çok büyük zorluklar çektikten sonra kurtaracaktır.

Yeryüzünün tüm aileleri – Bkz. 12:3, 18:18, 22:18, 26:4.

Sayende – Ya da “*aracılığınla*”.

15. Seninle ilgili konuştuğlarımızı – “Ne Esav'dan ne Lavan'dan kork; çünkü ben seninle olacağım. Sana verdiğim sözleri gerçekleştirmeden yanından ayrılmayacağım. Avraam'a bu toprağı onun nesline vereceğime dair söz vermiştim (12:7). Fakat bu söz, Esav değil senin yolunla gerçekleşecektir. Dolayısıyla Avraam'a verdiğim söz, tamamen *sen ve soyunla ilgiliydi*” (Raşi).

16. Yaakov uykusundan uyandı – Yaakov, bu rüyanın bir vizyon olduğunu anlamıştır. Zira

20 וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יְהִי־
 אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַתְּ לִי
 21 לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לִלְבָּשׁ: כֹּא וְשָׁבְתִי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי
 22 וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: כִּבְוָהָאֲבֹן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שִׁמְתִּי מִצֵּבָה
 יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עֲשֵׂר אֶעֱשֶׂרְנוּ לָךְ:
 1-2 שְׁנֵי א וַיֵּשָׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנִי־קָדֵם: ב וַיֵּרָא
 וְהִנֵּה בְּאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֶדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ
 כִּי מִן־הַבָּאֵר הָהוּא יִשְׁקוּ הָעֶדְרִים וְהָאֲבֹן גְּדֹלָה עַל־פִּי
 3 הַבָּאֵר: ג וַנֹּאסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֶדְרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֲבֹן מֵעַל
 פִּי הַבָּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהָשִׁיבוּ אֶת־הָאֲבֹן עַל־פִּי הַבָּאֵר
 לְמַקְמָה:

karşılık verir: Bildiğimiz gibi [Yosef'in oğulları] Efrayim ve Menaşe de Yaakov'un oğlu sayılırlar (48:5). Dolayısıyla Yaakov'un aslında on dört oğlu olduğu kabul edilir. Her eşinin doğan ilk çocukları zaten otomatik olarak kutsal görev için ayrılmışlardı. Geriye kalan on çocuğun da tam olarak onda biri – Levi – Tanrı'nın hizmetine adanmıştır.

Yaakov'un, sahip olduklarından onda birlik bir bölümü vermesine Raşi (32:33) ve İbn Ezra (35:14) da değinir. Rabi Moşe Feinstein, bir Yahudi'nin sadece mallarından değil, iyi amaçlar konusunda kullanmak üzere zamanından da belirli bir süreyi ayırması gerektiğini belirtir.

29.

1-12. Yaakov kuyuda Rahel ile karşılaşılıyor.

Yine bir kuyu, Yahudi tarihinde başrol oynayan bir karaktere eş bulunmasına sahne olmaktadır. Eliezer de Rivka'yı kuyu başında bulmuştur (24:11 v.d.); benzer şekilde, Moşe Rabenu da Tsi-pora'yla kuyu başında karşılaşacaktır (Şemot 2:15 v.d.). Avraam'ın ve Yitshak'ın hayatlarının anlatımlarında da gördüğümüz üzere, kuyular simgesel anlamda önemlidirler. Otoriteler, "bil-geliğin" yeraltı suyuyla simgelendiğini söylerler. Su, toprağın altına gömüldüğü, orada saklıdır; ve

ona ancak, onun yaşam için önemli olduğunu ve onu yüzeye çıkarmak için gereken çabaya değer olduğunu anlayanlar ulaşabilirler. "Bilgeliği" simgeleyen bir başka sembol de kadınlardır: "Kadımların bilgeliği, evini kurar" (Mişle 14:1). Avraam, Sara'nın isteği üzerine Agar ve Yişmael'i gönderirken tereddüt ettiğinde, Tanrı ona Sara'nın söylediği her şeyi yapmasını söylemiştir (21:12). Dolayısıyla, "bilgeliğin" insani sembolü [kadın] ile doğadaki sembolü [yeraltı suları] bağlantılıdır.

1. Yaakov sık adımlarla ... yola çıktı – Tam çeviriyle "Yaakov ayaklarını kaldırdı". Gördüğü vizyon sayesinde, Tanrı'nın onu koruyacağından artık emin olan Yaakov, yola devam ederken ken-dini çok hafif hissetmiş; sevinçli kalbi onun "ayaklarını kaldırmıştır" (Raşi).

Doğu insanları – Bu tanım, Avraam'ın atasal evine yöneliktir. Başka bir deyişle söz konusu ülke Aram ve Ur Kasdim'dir. Her ikisi de Erets-Yis-rael'e göre doğuda kalmaktadırlar.

2. Bir kuyu – Tora bu olayı, "Tanrı'ya güvenenler, güçlerini [sürekliliği] yenilerler" prensibini (Yeşaya 40:31) vurgulamak amacıyla uzun uzun anlat-maktadır. Yaptığı uzun yolculuktan dolayı yorgun olmasına karşın Yaakov, kimseden yardım almak-sızın, kuyunun üzerindeki taşı yerinden oynata-bilmiştir. Oysa normalde bu taşı kaldırmak için

²⁰ Yaakov şunları söyleyerek bir söz verdi: “Eğer Tanrı yanımda olur, çıktığım bu yolculukta beni korur, bana yemek için ekmek, giymek için elbise verirse ²¹ ve babamın evine selametle dönersem; o zaman kendimi tamamen Tanrı’ya adayacağım. ²² Anıt olarak yerleştirdiğim bu taş, Tanrı için bir tapınak haline gelecektir. Bana vereceğin her şeyden onda birlik bir payı Senin için ayıracağım”.

29¹ Yaakov sık adımlarla doğu insanların ülkesine doğru yola çıktı. ² [Ulaştığı yerdeki] Çayırda bir kuyu gördü. Orada üç davar sürüsü [kuyunun] yanına çökmüşlerdi. Çünkü sürüler bu kuyudan sulanırlardı. Kuyunun ağzında büyük bir taş bulunuyordu. ³ Tüm sürüler orada toplandıktan sonra, [çobanlar hep birlikte] kuyunun ağzındaki taşı yuvarlayıp davarları sularlardı; sonra da taşı kuyunun ağzındaki yerine geri yerleştirirlerdi.

20. Söyleyerek – İbranice Lemor. Bu sözcük genel olarak, söylenen sözlerin bir başkasına tekrar edilmesini ya da aktarılmasını gerektirir. Fakat bu durumda Yaakov’un, sözünü (bkz. s.a.) tekrarlayacağı kimse yoktur. *Midraş’a* göre, Yaakov burada gelecek nesillere konuşmakta ve sözünü onlara aktarmaktadır. Yaakov’un amacı bir örnek teşkil etmektir: Tehlikeli ya da sıkıntılı zamanlarda, kişi iyi davranışlarda bulunmak için söz vermelidir. Bu ona tehlikeden kurtulmak için gereken motivasyonu sağlayacaktır.

Söz – İbranice Neder. Genelde “*adak*” ya da “*vaad*” olarak çevrilir. Bu, şarta bağlı verilen – “x olursa o zaman ben de y’yi yapacağım” tarzı – bir söz türüdür.

Eğer Tanrı yanımda olur – Burada geçen “eğer” sözcüğü, Yaakov’un Tanrı’dan, sözünü tutma konusunda şüphe ettiği anlamına gelmez. Aksine, Yaakov ilerde günah işleyebileceğinden ve bu şekilde Tanrı’nın korumasına layık olamayacağından korkmuştur (Ramban).

Yemek için ekmek ve giymek için elbise verirse – “Zira bu sayede, fakirlik, benim doğru davranma konusundaki irademi etkilemeyecek, Tanrı’nın İsteği’ne aykırı hareket etmeme neden olmayacaktır” (Sforno). *Tsadikler* sadece temel gereksinimleri isterler, lükse ihtiyaç duymazlar (Radak).

21. Adayacağım – Tam çeviriyle “*Aşem benim [kişisel] Tanrım olacak*” (krş. Ramban b.a.; Sforno; Hirsch).

Başkaları ise bu sözleri şartın devamı olarak açıklarlar ve çeviriyi “*ve Aşem benim Tanrım olursa*” şeklinde yaparlar. Başka bir deyişle, “Tanrı benimle ve çocuklarımla sonsuza kadar özel bir bağlantı içinde olursa – o zaman bu taş Tanrı’nın Evi haline gelecek vs.”. Bu görüşe göre, Yaakov’un Tanrı’dan, İsmi’ni – tıpkı Avraam’la yapmış olduğu gibi (17:7) – Yaakov ve sonraki

nesilleriyle bağdaştırmasını istemesinin sebebi, gelecek nesillerde – Yişmael ve Esav benzeri – bir sorun olmamasını garantiye almaktır (Raşi). *Gur Arye*, Yaakov’un bu cümlesinin Tanrı’ya sadık olacağına dair bir söz olarak anlaşılmasını gerektirdiğini söyler. Zira böyle bir görüş, Tanrı Yaakov’un isteklerini yerine getirmediği takdirde, Yaakov’un *Aşem*’i Tanrı olarak kabul *etmeyeceği* anlamına gelecektir ve Yaakov elbette asla bunu ima etmiş olamaz.

Diğer yandan Ramban, bu cümlemin Yaakov’un sözünün bir bölümü olduğunu savunur. Buna göre, Tanrı onun güven içinde geri dönmesini sağladığı takdirde, Yaakov da Tanrı’ya gerektiği şekilde hizmet edebilecektir [çevirimiz bu görüş doğrultusundadır]. Hahamlarımız’ın öğrettiği gibi “*Erets-Yisrael’in dışında yaşayan kişi, Tanrısı olmayan biri gibidir*” (*Talmud – Ketubot* 110b). Kutsiyet konusunda Erets-Yisrael ile yeryüzünün kalanı arasındaki fark, işte bu derecede dramatiktir.

22. Tapınak – Burası daha sonra Bet-Amikdaş-taki en kutsal yerin bulunduğu noktadır (bkz. p. 19 açk.).

Onda birlik pay – Tam çeviriyle “*ondalık*”. Bkz. 14:20 açk.

Senin için ayıracağım – Yaakov’un vereceği bu pay, sadece kazancı konusunda değildir. Yaakov, aynı zamanda çocuklarının da onda birini Tanrı’nın hizmetine adama sözünü vermektedir. Bu ondabirlik pay Tanrı’ya hizmet etmek için kutsanan oğlu Levi ve onun soyundan gelen Levi kabilesidir. Yaakov onlara Tora’nın gizemli öğretilerini ve bilgeliğini öğretmiştir (*Midraş – Bereşit Raba* 70:7).

Bir kişi yukarıdaki açıklamaya itiraz ederek, Yaakov’un oniki oğlu olduğuna dikkat çeker ve aslında çocuklarının tam olarak onda birini Tanrı’ya vermediğini savunur. Rabi Meir şöyle

- 4 ד וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אֲחֵי מֵאִין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחָרָן
5 אֲנַחְנוּ: ה וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעָתֶם אֶת־לִבְךָ בֶּן־נָחֹר וַיֹּאמְרוּ
6 יָדָעְנוּ: ו וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשָּׁלוֹם לָךְ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל
7 בָּתּוֹ בָּאָה עִם־הֲצֹאֵן: ז וַיֹּאמֶר הֵן עוֹל הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת
8 הָאֶסֶף הַמִּקְנָה הַשֶּׁקֶן הַצֹּאֵן וּלְכוּ רַעֲוִ: ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכֵל
עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הַעֲדָרִים וְגִלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי
9 הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאֵן: ט עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל | בָּאָה
10 עִם־הֲצֹאֵן אֲשֶׁר לְאֲבִיהָ כִּי רָעָה הוּא: י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה
יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בֶּת־לִבְךָ אֲחֵי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאֵן לִבְךָ אֲחֵי אִמּוֹ
וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשָּׁק אֶת־צֹאֵן
11 לִבְךָ אֲחֵי אִמּוֹ: יא וַיִּשָּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קִלּוֹ וַיִּבֶר:
12 יב וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחֵי אֲבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא
וּתְרִין וּתְגַד לְאֲבִיהָ:

Ruah Akodesh yoluyla görmesidir. Ağlamasının bir başka nedeni, oraya eli boş gelmiş olmasıdır. İçinden “Eliezer sadece büyükbabamın hizmetkârı olmasına rağmen, annemi almaya geldiğinde yanında büyük bir servet vardı. Oysa ben buraya beş parasız geldim” diye hayıflanmaktadır. Aslında *Midraş*’a göre Yitshak Yaakov’u Haran’a gönderirken, ona para ve hediyeler vermiştir. Fakat Esav, oğlu Elifaz’ı Yaakov’a tuzak kurması ve onu öldürmesi için peşinden yollar. Elifaz Yaakov’u takip eder, onu bulur, fakat kendisi de Yitshak tarafından büyütilmiş olduğu için Yaakov’u öldürmeye eli varmaz. Elifaz Yaakov’a sorar: “*Peki babamın emri ne olacak?*” Yaakov ona, kendisini fakirleştirdiği takdirde babasının emrini teknik anlamda yerine getirmiş olacağını söyler. Çünkü Hahamlarımız’ın söylediği gibi, “*Fakir bir kişi ölü ile eşdeğerdir*”. Böylece Elifaz Yaakov’un dediğini yapar ve onun elindeki her şeyi alıp geri döner. Bu yüzden Yaakov’un, Rahel’le karşılaştığı zaman kendisine verecek hiçbir şeyi yoktur (*Midraş*’tan alıntı yapan Raşi).

Rahel’e kendisini akrabası olarak tanıtmaktadır. Diğer yandan Raşi, *Midraş*’tan bir açıklama aktarır: Yaakov bu sözlerle Rahel’e bir de mesaj vermektedir: Eğer Lavan onu aldatmaya kalkarsa, Yaakov da *aldatma konusunda* onun “*kardeşi*” gibi – yani tıpkı Lavan gibi davranacaktır. Fakat Lavan kendisine onurlu bir şekilde davrandığı takdirde, Yaakov da ona *Rivka’nın oğluna* yakışır bir dürüstlikle karşılık verecektir. *Or Ahayim* ise, Yaakov’un Lavan’ın düzenbazlığına aynı şekilde karşılık vermek gibi bir tehditte bulunmadığını belirtir. Sözlerin anlamı, kendisini olabildiğince sert, fakat yine de kanunlar dahilinde savunacağı şeklindedir.

12. Babasının akrabası – Tam çeviriyle “*babasının kardeşi*”. Basit anlamla, Yaakov

⁴ Yaakov onlara [oradaki çobanlara] “Neredensiniz kardeşlerim?” diye sordu.
“Haran’danız biz”

⁵ “Nahor-oğullarından Lavan’ı tanır mısınız?”

“Tanırız”

⁶ “İyi midir?”

“İyidir. Bak; kızı Rahel de davarla birlikte geliyor zaten”

⁷ “Baksanıza; gün daha uzun. Henüz sürülerin toplanma vakti değil. Neden davarı sulayıp olatmaya gitmiyorsunuz?”

⁸ “Tüm sürüler toplanana kadar yapamayız. Taşı kuyunun ağzı üzerinden [ancak tüm çobanlar elele verince] yuvarlayabiliyor ve davarı sulayabiliyoruz”.

⁹ Onlarla konuşmaktayken Rahel babasının davarıyla göründü. Çünkü [sürüyü] o güderdi. ¹⁰ Yaakov, dayısı Lavan’ın kızı Rahel’i, dayısı Lavan’ın davarıyla gördüğü zaman, öne çıktı ve taşı kuyunun ağzı üzerinden yuvarlayarak dayısı Lavan’ın davarını suladı.

¹¹ Yaakov Rahel’i öptü ve yüksek sesle ağladı. ¹² Yaakov Rahel’e, Rivka’nın oğlu ve [Rahel’in] babasının akrabası olduğunu söyleyince [Rahel] koşup babasına anlattı.

bütün çobanların birlikte çabalaması gerekirdi (p. 8; Ramban).

Bu kadar büyük ve ağır bir kaya parçasının kuyunun üzerine konmasının nedeni, zaten az olan suyu korumak ya da çocukların veya herhangi bir şeyin kuyuya düşmesini engellemektir. Rabi Samson Raphael Hirsch, diğer yandan bunun bize aynı zamanda Aramiler’in temel bir karakter özelliğini de öğrettiğini söyler: Birbirlerine kesinlikle güvenmemektedirler. Birisinin, payına düşen sudan daha fazlasını almasından endişe etmektedirler. Bu açıdan, kendileri yardım etmek için orada olmadıkları zaman başkalarının sudan almalarını imkansız hale getirmeyi amaçlamışlardır.

5. Nahor-oğullarından Lavan – Tam çeviriyle “Nahor’un oğlu Lavan”. Fakat Lavan Nahor’un oğlu değil, torunudur. Lavan aslında, Nahor’un oğlu Betuel’in oğludur. Dolayısıyla buradaki “oğlu” sözcüğü “soyundan gelen” ya da “ailesinden” anlamındadır.

6. İyi midir? – Yaakov’un duyarlılığı, onu Lavan’ın kişisel durumunu sormaya itmiştir. Yaakov Lavan’ı ziyaret edeceği için, ona nasıl yaklaşması gerektiğini anlamak istemektedir (Sforno).

Yaakov’un, Lavan’ın kişisel yaşamı hakkında kendi söyleyebileceklerinden daha fazlasını bilmek istediğini farkeden çobanlar, ona Lavan’ın kızını gösterirler: “Bak; kızı Rahel de davarla birlikte geliyor zaten. Ne merak ediyorsan ona sor” (Aamek Davar).

9. Sürüyü o güderdi – Ya da “O bir çobandı”.

Lavan’ın başka çobanı olmadığı için Rahel sürülerle tek başına ilgileniyordu. Lea’nın bu görevi paylaşmamasının nedeni, ya güneşin, zaten zayıf olan gözlerine (p. 17) zarar vereceğinden korkması, ya da daha büyük olduğu için Lavan’ın onun çobanların arasında olmasını istememesidir. Oysa Rahel henüz çobanların ilgisini uyandıracak kadar büyük değildir (Ramban).

Rahel, Lavan’ın tüm koyunlarını gütmektedir. Bu, sürünün küçük olduğunu gösterir. Gerçekten de Lavan’ın işleri, ancak Yaakov onun yanında çalışmaya başladıktan sonra yolunda gitmeye başlamıştır (bkz. 30:30). Yine de, bir sürüyü genç yaşında tek başına idare edebildiğine göre, Rahel çok yetenekli bir çoban olmalıdır (*Or Ahayim*). Diğer yandan bu tanım, Lavan’ın, Yaakov’un gelişinden önceki ekonomik konumunu da gözler önüne serer niteliktedir.

10. Dayısı Lavan – Tam çeviriyle “Annesinin kardeşi Lavan”. Bu pasuk içinde bu gereksiz tanım tam üç kez geçmektedir. Bu tekrarın nedeni, Yaakov’un, Lavan’ın sürüsü için yaptığı her şeyi, annesinin hatırına yaptığını vurgulamaktır. Ayrıca Yaakov’un bu tanımı çobanlara birkaç kez vurgulayarak, Rahel hakkında kötü bir niyeti olmadığını kendilerine gösterme niyetinde olması da olasıdır. Bu sayede Yaakov Rahel’i öptüğü zaman, kimse ters bir düşünceye kapılmamıştır (*Or Ahayim*).

Öne çıktı – Tam çeviriyle “Yaakov öne çıktı”. Yaakov ismi pasukta iki kez geçmektedir.

11. Yüksek sesle ağladı – Yaakov’un ağlamasının sebebi, ileride Rahel’in kendisiyle birlikte Mahpela Mağarası’nda gömülmeyeceğini,

13 יָגֵ וַיְהִי כְשִׁמְעַ לָבָן אֶת־שִׁמְעַ | יַעֲקֹב
 בֶּן־אָחִתּוֹ וַיֵּרֶץ לִקְרֹאתוֹ וַיַּחֲבֹק־לּוֹ וַיִּנָּשֶׁק־לּוֹ וַיְבִיֵּאֵהוּ
 14 אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לָלָבָן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: יָד וַיֹּאמֶר לוֹ
 15 לָבָן אֲךָ עֲצָמִי וּבִשְׂרִי אַתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: טו וַיֹּאמֶר
 לָבָן לַיַּעֲקֹב הֲכִי־אֲחִי אַתָּה וַעֲבַדְתָּנִי חָנָם הַגִּידָה לִּי
 16 מַה־מְשַׁכְּרְתָּךְ: טז וַלָּבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שָׁם הַגִּדְלָה לָאָה וְשָׁם
 17 הַקְטָנָה רָחֵל: יז וַעֲיִנִּי לָאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יִפְתָּת־אֶרֶץ
 18 וַיִּפֹּת מִרְאָה: שְׁלִישִׁי יָה וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר
 19 אֶעֱבֹדְךָ שִׁבְעָ שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְךָ הַקְטָנָה: יט וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב
 20 תַּתִּי אֶתָּה לָךְ מִתַּתִּי אַתָּה לְאִישׁ אַחֵר שָׁבָה עִמָּדִי: כ וַיַּעֲבֹד
 יַעֲקֹב בְּרָחֵל שִׁבְעָ שָׁנִים וַיְהִי בְעֵינָיו כִּימִים אַחָדִים
 בִּאֵהָבָתוֹ אֶתָּה:

larını olabildiğince açık bir şekilde açıklamak” anlamında kullanılan bir deyim haline gelmiştir. Lavan’ın gerçekleri çarpıtma eğilimi olduğunu bilen Yaakov, gelin hakkındaki seçimini olabildiğince açık bir şekilde açıklamıştır. “Küçük kızım Rahel – Ne ‘Rahel’ [adlı herhangi bir kız] ne de [Lavan’ın çocuğu olan herhangi bir] kız”. Fakat ileride gördüğümüz üzere bütün bu tedbirler boşunadır (Raşi).

Senin hesabına yedi yıl çalışırım – Lavan parasal terimlerle anlaşma niyetindedir. Ancak Yaakov şöyle konuşmuştur: “Buraya senin paran için mi geldiğimi sanıyorsun? Benim isteğim, küçük kızın Rahel’le evlenip Yisrael’i inşa etme şeklindeki kutsal görevime başlamak!” (Hatam Sofer).

Yaakov’un kendi isteğiyle ailesinden ayrılışı.

Yaakov, gönüllü olarak Lavan’ın yanında çalışmayı teklif edip, ilk fırsatta evine dönmeye çalışmayacağına dair garanti verdikten sonra işe başlar. Yaakov toplamda 36 yıl boyunca ailesinden uzak kalmıştır. Bunun 14 yılını Şem ve Ever’in akademisinde geçirmiştir. Yaakov, Tora öğrenimine ayırdığı bu 14 yıl için, ailesine karşı

ilgisiz olmakla suçlanmaz. Zira Tora’nın onuru söz konusudur. Ancak ondan sonraki – ikisi uzun süreli konaklamalarla geçirdiği yolculuklarla (bkz. 33:17 açık.), yirmisi de Lavan’ın yanındaki çalışmasıyla geçen – 22 yıl için, Hahamlarımız Yaakov’u hatalı bulurlar. Yaakov’un ebeveynine yönelik bu ihmalkarlığının karşılığı, onun da Yosef’ten tam 22 yıl ayrı kalması şeklinde gerçekleşecektir.

20. Rahel için – Tora “Rahel için” vurgusunu özellikle yapmaktadır; zira Yaakov herkesin sadece Rahel’le evlenmek amacıyla çalıştığını bilmesini istemiş ve bunu sürekli tekrarlamıştır. Böylece Lavan, anlaşma yaptığını daha sonra inkar edemeyecektir (Or Ahayim).

Ona duyduğu sevgi sebebiyle – Yaakov’a yedi uzun yılı bir gün gibi hissettirebilecek tek kuvvet vardır: Rahel’e olan büyük sevgisi. Zira Rahel’e karşılık bu Yaakov için önemsiz bir bedeldir (Mizrahi).

Birkaç gün – İbranice *Yamim Ahadim*. Bkz. 27:44 açık. Yaakov, Rahel için çalıştığı ilk yedi yıllık süreyi, annesinin sözünü ettiği “bir süre” olarak görüyordu. Dolayısıyla Rahel ile evlendikten sonra dönmeyi planlamaktaydı (Raşi).

¹³ Lavan, yeğeni Yaakov'la ilgili haberi duyunca onu karşılamak üzere koştu. Onu öptü, kucakladı ve evine getirdi. [Yaakov] Lavan'a tüm bu olanları anlattı. ¹⁴ Lavan ona "Sen ne de olsa kanım ve canımsın" dedi.

[Yaakov] Bir ay onun [Lavan'ın] yanında kaldı. ¹⁵ Lavan Yaakov'a "Akrabamsın diye benim için bedava mı çalışacaksın?" dedi. "Bana fiyatını söyle".

¹⁶ Lavan'ın iki kızı vardı – büyüğünün ismi Lea, küçüğününki ise Rahel'di.

¹⁷ Lea'nın gözleri hassastı. Rahel ise düzgün biçimli ve güzel görünümliydi.

¹⁸ Yaakov Rahel'i sevmiştir. "Küçük kızım Rahel için, senin hesabına yedi yıl çalışırım" dedi.

¹⁹ Lavan "Onu başkasına vereceğime sana veririm – daha iyi" dedi. "Benimle kal".

²⁰ Yaakov Rahel için yedi yıl çalıştı. Fakat ona duyduğu sevgi sebebiyle bu ona birkaç gün gibi gelmişti.

13-30. Yaakov evlenmek için sözleşme yapıyor ve aldatılıyor. Yaakov Haran'a eşini bulmak için gelmiştir, fakat Yisrael'in bir Atası için bu, aile kurabileceği herhangi bir kadın bulmaktan daha fazla anlam ifade etmektedir. Yaakov Yisrael'in üç Atası'nın sonuncusudur. Yaakov *Ruah Akodeş* ile, oğullarının ileride oniki kabile oluşturacaklarını ve Tanrı'nın Halkı'nın bir aileden bir ulusa dönüşümünü başlatacak kişinin kendisi olduğunu bilmektedir. Eşi de bu göreve uygun biri olmalıdır. Böyle bir eş söz konusu olduğunda, alelade maddi konular önemini tamamen kaybeder. Bu uygun eş Rahel'dir. Yaakov onunla evlenme hakkına sahip olmak için yedi sene ağır bir şekilde çalışır. Ancak adı düzenbazlık ve aldatmayla özdeşleşmiş olan Lavan, Yaakov'un kendini korumak adına gösterdiği tüm çabalara rağmen onu aldatmayı başarır.

13. Onu karşılamak üzere koştu – Ağgözlü Lavan, Yaakov'un ismini duyar duymaz koşarak yanına gelmiştir. Ne de olsa, basit bir hizmetkar olan Eliezer bile on deve dolusu değerli hediyeyle gelmişse (24:10), Yitshak'ın varisi Yaakov bunun çok üstünde bir servetle gelmiş olmalıdır (Raşi).

Yaakov'un eli boş geldiğini gören Lavan, "belki üzerinde bir yerde saklamıştır" diye düşünür ve daha yakından hissedebilmek için Yaakov'u kucaklar (*Midraş*'tan alıntı yapan Raşi).

Midraş'ın, koşup kucaklamak gibi masum ve içten addedeceğimiz hareketleri – yapan Lavan olunca – bu denli uç bir şüphecilikle karşılaşması dikkate değerdir. Bunun sebebi, Lavan'ın, Tora'nın genelinde gösterdiği ağgözlülük ve ikiyüzlülüktür. Ayrıca bkz. 24:28-31 açık.

Tüm bu olanları – Elifaz'la olan karşılaşmasını ve eli boş gelmesinin sebebini (Raşi); bkz. p. 11 açık.

14. Ne de olsa – İbranice *Ah*. Tam çeviriyle "yal-

nuz", "ne var ki" ya da "yine de". Bu ifade, istenen en mükemmel durumun gerçekleşmemesi sebebiyle, "başa gelen çekilir" tarzı bir anlam verir. Lavan'ın düşüncesine göre, Yaakov yanında parası olmadığı zaman iyi ağırlanmaya değer bir kişi değildir. Dolayısıyla sözleri "Anlaşıldı; paran yok. Ama ne var ki kanım ve canımsın ve seni sokağa atamam" anlamındadır. Lavan "alice-naplık" gösterip aile yakınlığını ikiyüzlülüğünün üstünde tutar görünmekte ve Yaakov'u evinde bir ay misafir olması için davet etmektedir. Fakat daha sonra da anlaşılacağı gibi, Yaakov aslında "misafir" olduğu bu bir ay boyunca bile çalışmış (p. 14, 15), onun değerli bir işçi olduğunu farke-den Lavan da, Yaakov'u sürekli yanında çalışması için anlaşılmaya davet etmiştir (Raşi).

Kanım ve canımsın – Tam çeviriyle "kemiğim ve etimsin"; bkz. 2:23.

16-18. Yaakov'un cevabını açıklamadan önce, Tora bir parantez açar ve Lavan'ın iki kızı olduğunu, Yaakov'un, küçük olanı sevdiğini belirtir. Bu bizi Yaakov'un vereceği cevaba hazırlamaktadır (Raşbam).

17. Lea'nın gözleri hassastı – Ya da "hoş; çekici" (*Targum*; *Tur*); ya da "zayıf". Hep ağlar ve Esav'la evlenmek zorunda bırakılmamak için dua ederdi. Çünkü herkes, Rivka'nın iki oğlu Lavan'ın da iki kızı olduğuna dikkat çeker ve büyüğün büyükle, küçüğün de küçükle evleneceğini söylerdi (Raşi).

Gerçekten de Tanrı katında öngörülen eşleşme bu şekildeydi. Ancak dua o kadar büyük bir kuvvete sahiptir ki, Lea'nın duaları bu eşleşmenin iptalini sağlamış, bununla kalmayarak, Lea'nın Yaakov'la evlenen ilk kız olmasına ve ondan sorunsuz olarak çocukları olmasına yol açmıştır (*Midraş*).

18. Küçük kızın Rahel için – İbranice *BeRahel Bitha Aketana*. Bu söz, "bir sözleşmenin şart-

- 21 כֹּה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-לֵבִן הִבֵּה אֶת-אִשְׁתִּי כִּי
22 מָלְאוּ יָמִי וְאֲבֹאָה אֵלֶיהָ: כֹּה וַיֹּאסֶף לָבֵן אֶת-כָּל-אֲנָשֵׁי
23 הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה: כֹּה וַיְהִי בָעָרֶב וַיִּקַּח אֶת-לֵאָה בְתוֹ
24 וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלֶיהָ: כֹּה וַיִּתֵּן לָבֵן לָהּ אֶת-זִלְפָּה
25 שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בְתוֹ שִׁפְחָה: כֹּה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַהֲנִיחָ-הוּא לֵאָה
וַיֹּאמֶר אֶל-לָבֵן מַה-זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרַחֵל עַבְדָּתִי עִמָּךְ
26 וְלָמָּה רָמִיתָנִי: כֹּה וַיֹּאמֶר לָבֵן לֹא-יַעֲשֶׂה כֵן בְּמָקוֹמִנוּ לְתֵת
27 הַצְעִירָה לְפָנַי הַבְּכִירָה: כֹּה מָלֵא שְׁבַע זֹאת וַנִּתְּנָה לָךְ
גַּם-אֶת-זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עַמְדִּי עוֹד שְׁבַע-שָׁנִים
28 אַחֲרָיוֹת: כֹּה וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמָּלֵא שְׁבַע זֹאת וַיִּתֵּן-לָהּ
29 אֶת-רַחֵל בְתוֹ לָהּ לְאִשָּׁה: כֹּה וַיִּתֵּן לָבֵן לְרַחֵל בְתוֹ אֶת-בִּלְהָה
שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה:

“güzel” Rahel, *bu dünyanın* yüceltilmesi ve kontrol altına alınması misyonunu temsil etmektedir. “Yaakov”un görevi, *bu dünyanın* tüm kaynaklarını Tanrı’ya yöneltmek olduğundan, Rahel’le birleşmesi uygundur. Rahel’i gördüğü anda ondan etkilenmesinin nedeni de budur. Yaakov’un ruhu, Rahel’in onun *bu dünyadaki* yardımcısı olduğunu hissetmiştir.

Hizmetkar – İbranice *Şifha*. “Kadın hizmetkar” ya da “kadın köle” anlamındadır. Burada kölelikten çok hizmetkarlık ifade etmektedir (*Lekah Tov*; Josephus Flavius, *Antiquites* 1:19:8). Kölelik ifade eden yerlerde “*cariye*” çevirisini tercih ettik; örneğin bkz. 12:16.

26. Buralarda öyle yapılmaz – “Ülke kanunları buna izin vermez” (Ramban), dolayısıyla “halk benim sözümü tutmama izin vermeyecektir” (Sforno). Hilekar Lavan, yaptığı düzenbazlığı, sorumluluğu üzerinden atarak haklı çıkarmaya çalışmakta, kendisini böyle davranmaya sanki halk ya da geçerli sistem zorlamış gibi bir tavır takınmaktadır (Rabi Hoffmann).

27. Kutlama haftası – (Raşi; *Sefer Ayovelot* 28:28). Bkz. Şofetim 14:12, 14:17. Lea’nın düğün kutlamaları yedi gün sürecektir. Lavan Yaakov’a bu yedi günün hemen ardından Rahel’i kendisine

vereceğine dair söz vermektedir (Raşi). Ancak elbette Yaakov bunun karşılığını yedi sene daha çalışarak “ödemelidir”.

Tora, “*En Mearevin Simha Besimha – İki mutluluk birbiriyle karıştırılmaz*” prensibini vurgulamak amacıyla Lavan’ın bu cümlesine yer vermektedir (*Talmud Yerusalmi – Moed Katan* 1:7). Bu prensip uyarınca Lea’nın kutlama haftası ile Rahel’in düğününün gerektirdiği kutlama ve mutluluklar birbirlerinden ayrı tutulmalıdır. Zira böyle bir durumda birinin baskın gelme ihtimali vardır. Bir bayramın *Hol Amoed* günlerinde düğün yapılmamasıyla ilgili kuralın sebebi de budur. Gelin ve damat için yedi günlük bir kutlama döneminin [*“Şeva Berahot – {Düğünde ve ardındaki hafta boyunca sofrada okunan} Yedi Beraha*” günleri] gerçekleştirilmesine dair günümüze kadar gelmiş olan geleneğin kaynağı burasıdır (*Pirke DeRabi Eliezer* 16).

28. Eş olarak verdi – Ancak Tora’nın verilişinden itibaren, bir erkeğin iki kızkardeşi ile evlenmesi yasaklanmıştır (Vayikra 18:18).

29. Bila – Bir açıklamaya göre Bila, Zilpa’nın kızkardeşiydi (*Sefer Ayovelot* 28:9; *Tsavaat Naftali* 1:11). Bazı otoriteler Bila ve Zilpa’nın da Lavan’ın öz kızları olduklarını belirtirler (p. 24, *Targum*

²¹ [Süre dolunca] Yaakov Lavan'a "*Zaman doldu*" dedi. "[*Müstakbel*] *Eşimi ver de evleneyim*".

²² Lavan yerel halkın tümünü topladı ve bir ziyafet verdi. ²³ Akşamleyin, kızı Lea'yı alarak ona [Yaakov'a] getirdi ve [Yaakov] onunla gerdeğe girdi. ²⁴ Lavan, hizmetkarı Zilpa'yı da, kızı Lea'ya hizmetkar olarak vermişti.

²⁵ Sabahleyin; [Yaakov, bir de baktı ki, yanındaki] Lea'ydı! Lavan'a "*Nedir bu bana yaptığın?*" dedi. "*Yanımda çalışmam Rahel için değil miydi? Neden beni aldattın?*"

²⁶ "*Bizim buralarda öyle yapılmaz*" diye cevap verdi Lavan. "*Küçüğü büyükten önce evlendirmeyiz.*" ²⁷ [Lea'nın kutlama] Haftasını doldur; bir yedi yıl daha çalışman karşılığında sana onu da veririz".

²⁸ Yaakov kabul etti ve [Lea'nın kutlama] haftasını doldurdu. [Haftanın bitiminde Lavan] Ona kızı Rahel'i eş olarak verdi. ²⁹ Lavan, hizmetkarı Bila'yı da, kızı Rahel'e hizmetkar olarak verdi.

21. Eşimi ver – Yedi yıl geçmesine rağmen, Lavan ağzını açmaz. Bunu gören Yaakov, anlaşmayı hatırlatmak için Lavan'la konuşmak zorunda kalmıştır (Ralbag).

Evleneyim – Tam çeviriyle "*ona geleyim*"; ancak bu, "*birlikte yatmak; gerdeğe girmek*" anlamına gelen bir deyimdir. Yaakov'un sözleri başka biri tarafından söylenmiş olsa, oldukça kaba olarak kabul edilirdi. Fakat Yaakov artık 84 yaşına gelmiştir ve tek amacı bir an önce 12 kabileyi oluşturma görevine başlamaktır. Amacı Tanrı'ya hizmet etmektir; fiziksel zevklerin peşinde değildir (Raşi).

22-25. Lavan Lea'yı Rahel'in yerine koyuyor. Adı sahtekara çıkmış olan Lavan bir kez daha bu özelliğini göstermiş ve düğün gecesinde Rahel'in yerine Lea'yı geçirmiştir. Lavan'ın böyle bir aldatmacaya başvurabileceğini tahmin eden Yaakov ve Rahel, buna karşı aralarında gizli bir parola belirlerler. Fakat kendisinin yerine ablası Lea'yı koyacaklarını farkedenden Rahel, ablasının utanılacak bir duruma düşmemesi için bu parolayı ona da bildirir. Lavan düğün sırasında "alıcenaplık" göstererek, gelinin yanına, hizmetkarı Zilpa'yı da katar. Ancak bu da oyununun bir parçasıdır. Zilpa evdeki hizmetkarlar arasında genç olanıdır ve herkes büyük kıza büyük hizmetkarın, küçük kıza da küçük hizmetkarın gideceği fikrindedir. Başka bir deyişle beklenti, Rahel evlendiği zaman Zilpa'nın da onunla birlikte gitmesi şeklindedir. Buna karşılık Bila daha büyüktür ve Lea'nın hizmetçisi olacaktır. Ancak bu beklentileri de kullanmayı bilen Lavan, gelinle birlikte Zilpa'yı vermiş ve herkesin, gelinin Rahel olduğunu sanmasını sağlamıştır (*Talmud – Megila* 13b, Raşi o.a.).

Fakat elbette, Lavan'ın bütün bu hileleri, eğer Tanrı izin vermeseydi gerçekleşmezdi. Mantıklı

olmayan bazı şeylerin varlığı söz konusudur: [1] Yaakov, ortada bir terslik olduğunu sabaha kadar anlamamıştır. [2] Rahel, sırf kardeşinin utanç içinde kalmaması için inanılmaz bir fedakarlıkta bulunmuştur. [3] Lavan'ın aynı derecede inanılmaz sahtekarlığına rağmen evlilik, hiçbir terslik çıkmadan Lea'yla gerçekleşmiştir. Tüm bu mantıksızlıkların tek bir açıklaması olabilir: Tanrısal plan, Yaakov ve Lea'nın karı-koca olmalarını gerektirmektedir. Gerçekten de Lea, Yaakov'un esas eşi olmuştur; çünkü Lea, Yaakov'un diğer üç eşinin doğurduklarının toplamı kadar çocuk doğurmuştur. Ayrıca Yaakov'la birlikte Mahpela Mağarası'nda gömülen, Rahel değil, Lea'dır. Dolayısıyla Yaakov'un keskin manevi antenleri, evlendiği kişinin "esas eşi" olduğunu algılamışlar ve bu sebeple Yaakov iş isten geçene kadar hiçbir sorun fark etmemiştir (Rabi Aaron Kotler). *Mihlav MeEliyau*, iki kızkardeşin rollerini şöyle açıklar: Rahel Yaakov'un *bu dünya* için belirlenen eşidir. Lea ise Yaakov'un, daha üst düzeydeki, yani manevi dünya için belirlenen eşidir. Başka bir deyişle, Rahel Yaakov'un, Lea ise *Yisrael*'in eşidir – *Yisrael* ismi, Yaakov'un yüksek manevi rolünü vurgular.

Rahel ve Lea'nın doğurdukları çocuklar da, bu görüşü destekler niteliktedir. Rahel [aileyi kurtartan kurtaracak olan; yani fiziksel rahatlığı simgeleyen] Yosef'i dünyaya getirmiştir. [Koenler'in ve Tora öğretmenlerinin atası] Levi ile [David hanedanının ve dolayısıyla *Maşiah*'ın atası olan] Yeuda ise Lea'nın oğullarıdır. Yaakov'un kaderi *Yisrael* olmaktır. Bu yüzden Lea'yla evlenmelidir ve Yaakov o an farklı istek ve düşüncelere sahip olsa da, Tanrı her şeyi buna göre ayarlamıştır. *Midraş* "Yaakov tüm benliğini, sırf Rahel için [Lavan hesabına] çalışmaya adanmıştır" demektedir. Maddi dünyaya özgü faaliyetlerle uğraşan herkesin dikkatini çeken

30 וַיֵּבֶא גַם אֶל־רַחֵל וַיֹּאמֶר
 גַּם־אֶת־רַחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שְׁבַע־שָׁנִים אַחֲרֹת:
 31 כִּי־יִרְאֶה יְהוָה כִּי־שָׁנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחֲמָה וְרַחֵל
 32 עָקְרָה: כִּי וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי
 33 אָמַרְהָ כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעֵינָי כִּי עָתָה יֹאחֲזֵנִי אִישִׁי: כִּי וַתַּהַר
 34 עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שָׁנוּאָה אֲנֹכִי
 וַיִּתֶּן־לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן: כִּי וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד
 35 בֶּן וַתֹּאמֶר עָתָה הִפְעֵם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ
 שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לְוִי: כִּי וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן
 וַתֹּאמֶר הִפְעֵם אוֹדָה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה
 1 וַתַּעֲמֹד מִלֵּדָתָהּ: א וַתִּרְאֶה רַחֵל כִּי לֹא יִלְדָּה לִי־עַלְקָב וַתִּקְנֶא
 רַחֵל בְּאַחֲתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־אֵין
 מִתָּה אֲנֹכִי:

araştıran Tanrı, onun farkında olmadığı bu gerçeği *duymuştur* (Keli Yakar).

Duydu – İbranice *Şama. Şimon* isminin köküdür.

34. Bağlanır – İbranice *Yilave. “Nilva – Eşlik etmek”* sözcüğünden. Ya da *“Lava – Borç vermek”* kökünden *“borçlanacak”* (Hirsch). *Levi* isminin köküdür.

Üç oğul doğurdum – Anneler’in her biri peygamberdi ve Yaakov’un dört eşten oniki kabileye sahip olacağını biliyorlardı. Lea üçüncü oğlunu doğurduğunda *“Artık Yaakov’un benden şikayet etmesi için hiçbir neden kalmadı; çünkü ona, benim payıma düşen bütün çocukları doğurdum”* demiştir (Raşi).

[**Tanrı**] – Raşi. Ya da “[*Yaakov*]” (Raşbam).

35. Övgü sunayım – İbranice *Ode*. Ya da *“şükran sunayım”*. *Yeuda* isminin köküdür.

Yeuda – Bu isim Tanrı’nın ağza alınamayacak kadar Yüce İsmi’nin [Y-E-V-E] tüm harflerini içerir. Aynı zamanda bu ismin kökü *“şükran”* ve *“övgü”* anlamındadır (Sforno). Bu nedenle bu isimde *“Tanrı’ya teşekkür”* anlamı vardır. Lea özellikle bu noktada Tanrı’ya çok minnettardır;

çünkü Yaakov’un oniki oğlundan üçte birinin annesi olmuş, kendisine, payına düşen üç çocuktan fazlası bağışlanmıştır (Raşi).

Hiduşe Arim “Yahudiler” tanımının, Yeuda isminin geldiğine dikkat çeker. Günümüzde yaşayan tüm Yahudiler’in Yeuda’nın soyundan gelmediği göz önünde bulundurulduğu zaman bu özellikle ilgi çekicidir [Zira en azından Koen ve Levi soyadlı olanlar Levi kabilesine mensupturlar]. *Hiduşe Arim* şu açıklamayı yapar: Tanrı’ya daima minnettar olmak Yahudiler’in karakteristik özelliğidir. Zira Yahudiler, Tanrı’nın bize daima hak ettiğimizden fazlasını verdiğini kabul ederler ve O’na sonsuz minnettarlık duyarlar. Bu sebeple Yeuda’nın soyundan olsun olmasın, tüm Bene-Yisrael *“Yahudiler”* olarak adlandırılır.

30.

1-8. Rahel çocuk sahibi olmanın özlemini duyurmaktadır. Yaakov’a, kendisine yardım etmesi için yalvarır; ama yararı olmaz. Sonunda Sara’nın yolundan gitmeyi seçer. Sara, Avraam’ın Agar’la evlenmesini istemiş ve Agar’dan doğacak çocuklarını büyütürken onların annesi sayılmayı ümit etmişti. Şimdi de Rahel aynı yönetime başvurmaktadır. Bkz. p. 3 açık.

1-2. Rahel ... kıskandı – Genellikle kıskançlık

³⁰ [Yaakov] Rahel ile de gerdeğe girdi. Rahel'i Lea'dan daha çok sevdi ve [Lavan'ın] Yanında bir yedi yıl daha çalıştı.

³¹ Tanrı, Lea'nın sevilmediğini gördü ve onun rahmini açtı. Rahel ise kısır kaldı.

³² Lea hamile kalıp bir oğul doğurdu ve ismini Reuven koydu. "Tanrı sıkıntılarımı gördü" dedi. "Kocam şimdi beni sevecektir".

³³ Yine hamile kalıp bir oğul doğurdu. "Tanrı sevilmediğimi duydu ve bana bunu da bahşetti" dedi. İsmi [bu sebeple] Şimon koydu.

³⁴ Yine hamile kalıp bir oğul doğurdu. "Kocam artık şimdi bana bağlanır; çünkü ona üç oğul doğurdum" dedi. [Tanrı, çocuğun] İsmi [bu sebeple] Levi koydu.

³⁵ Yine hamile kalıp bir oğul doğurdu. "Tanrı'ya bu kez övgü sunayım" dedi ve ismini [bu sebeple] Yeuda koydu. Ardından doğurması [bir süre için] durdu.

30¹ Rahel Yaakov'a hiç çocuk doğurmadığını görünce kızkardeşini kışkırdı. Yaakov'a "Bana çocuk ver; yoksa öleceğim" dedi.

Yonatan o.ç. ve b.ç.; Pirke DeRabi Eliezer 36).

31-35. Lea'nın dört oğlu oluyor. Hahamlarımız Anneler'in kısır olduklarını, çünkü Tanrı'nın Tsadikler'in dualarını arzuladığını öğretirler (Talmud – Yevamot 64a; ayrıca bkz. 25:19-23 a.ç.). Tahminen, Anneler'le ilgili bu genellemeye Lea da dahil olmalıdır. Oysa Lea evlenir evlenmez çocuk sahibi olmuştur! Bu anormalliğe dair bir ipucu, Tanrı'nın İsimleri'nin, bu ve bir sonraki bölümdeki kullanımlarında gizlidir. Lea ile ilgili olarak Tora, "Tanrı, Lea'nın sevilmediğini gördü" (p. 31) demektedir. Bu pasukta Tanrı'yı ifade eden İsim, O'nun Merhamet Niteliği'ni yansıtan İsmi **A-do-nay**'dır. Fakat Rahel kendi kısırlığı sebebiyle Yaakov'a yakındığı zaman (30:1), Yaakov cevaben kendisine, ona çocuk vermeyenin [Yargı Niteliği yansıtan] **E-lo-im** olduğunu hatırlatmaktadır (30:2). Bu tezat bir konuyu açıklığa kavuşturmaktadır: Nispeten daha az istenen eş olan Lea'nın durumu Tanrı'nın merhametini uyandırmış ve bu sayede çocukları olmuştur. Ayrıca Tora'nın kullandığı "Tanrı, Lea'nın sevilmediğini gördü ve onun rahmini açtı" (p. 31) sözleri dikkat çekmektedir. Rahmin "açılması" aslında başlangıçta onun da "kapalı" olduğunu gerektirmektedir. Başka bir deyişle aslında Lea da başta kısırken, zor durumu sebebiyle merhamet görmüştür. Zira bu olmasaydı Lea da, tıpkı Sara, Rivka ve Rahel gibi, duaları onun doğasını değiştirmeye kadar çocuk sahibi olamayacaktı (Rabi Hoffmann).

31. Lea'nın sevilmediğini – Tam çeviriyle "nefret edildiğini". Fakat bu, "nispeten az sevilmediğini" anlamında bir deyiştir (bkz. Devarim 21:15). Ramban, Radak'tan alıntı yapar ve Yaakov'un elbette Lea'yı da sevdiğini; fakat Rahel'e olan büyük aşkıyla karşılaştırıldığında bu sevginin

sanki yokmuş, hatta onun yerine nefret varmış gibi görüldüğünü belirtir.

32. Reuven – Sözcük "**Reu Ben** – Görün; bir oğlan!" ya da "Görüş oğlu" olarak ayrılabilir. Aynı zamanda pasuğun devamındaki "**Raa [Aşem] Beonyi** – [Tanrı] sıkıntılarımı gördü" şeklindeki – ismin verilmiş sebebini belirten – tanımın kısaltılmış hali de olabilir. Tanrı, Merhameti'yle Lea'nın sıkıntılarını görmüş ve Yaakov'un ilk oğlunu doğurmasını sağlamıştır. Böylece Yaakov onu daha çok sevecektir. Sforno'ya göre Yaakov, düğün gecesinde Lavan'ın hilesine ortak olduğu için Lea'ya gücenmiştir. Fakat şimdi Tanrı ilk çocuğu ona doğurarak Lea'nın bu yaptığını bir yerde onaylamaktadır. Dolayısıyla Yaakov da onunla ilgili olumsuz fikrinden vaz geçecektir.

Raşi, Hahamlarımız'ın, bu isimde kehanetsel bir anlam gördüklerinden bahseder. İbranice'de Yud harfi ile yazılan **Ben** [Bet-Yud-Nun] sözcüğü, "arasında" anlamındadır. Dolayısıyla isim, yukarıdakilere ek olarak "**Reu Ben** – Kayınpederimin oğlu Esav'la benim oğlum arasındaki bariz farkı görün!" anlamında düşünülebilir. Esav Behorluk hakkını küçümseyerek, umursamaz bir şekilde Yaakov'a satmış, sonra da Yaakov'u öldürmeye yemin etmiştir. Fakat kutsal bir ünvan olduğunu bildiği Behorluk hakkını Yosef'e kaptıran Reuven (bkz. Divre Ayamim I 5:1), Yosef'ten nefret etmemiş; üstüne üstlük onun hayatını kurtarmıştır (37:21).

33. Tanrı sevilmediğimi duydu – Lea ilk çocuğu doğurduktan sonra, Yaakov'un kendisini seveceğinden emindir. Fakat Tanrı, Lea'nın – Rahel henüz kısırken – başka bir oğulla teselli edilmesi gerektiğini biliyordu. Lea, Yaakov'un ona yönelik sevgisinin hala eksik olduğunun şahsen farkında değildir. Fakat kalbin en ücra köşelerini bile

2 ב וַיַּחַר-אַף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי
3 אֲשֶׁר-מָנַע מִמֶּךָּ פְּרִי-בֶטֶן: ג וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בְלָהָה בְּאֵל
4 אֱלֹהֶיהָ וַתֵּלֶד עַל-בְּרָכִי וְאֵבְנָה גַם-אֲנֹכִי מִמֶּנָּה: ד וַתִּתֶּן-לּוֹ
5 אֶת-בְּלָהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב: ה וַתֵּהָר בְּלָהָה
6 וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן: ו וַתֹּאמֶר רַחֵל דְּנַנִּי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע
7 בְּקֻלִּי וַיִּתֶּן-לִּי בֶן עַל-כֵּן קִרְאָהּ שֵׁמוֹ דָּן: ז וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד
8 בְּלָהָה שִׁפְחַת רַחֵל בֶּן שְׁנֵי לְיַעֲקֹב: ח וַתֹּאמֶר רַחֵל נִפְתּוּלִי
9 אֱלֹהִים | נִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי:
9 ט וַתֵּרָא לְאָה כִּי עֲמָדָה מְלָדָת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ
10 וַתִּתֶּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: י וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לְאָה לְיַעֲקֹב
11 בֶּן: יא וַתֹּאמֶר לְאָה בְּגַד [בָּא גֵד] וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גֵּד:
12 יב וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לְאָה בֶּן שְׁנֵי לְיַעֲקֹב:

larını kullanarak köşekapmaca oynadım; fakat sonunda kazandım!"; "Kızkardeşime eşit olabilmek için Tanrı'ya inatla dua ettim ve cevap aldım" (*Targum*; Raşi); "Çocuk sahibi olabilmek için kızkardeşime İlahi bağlarla bağlandım" (Menahem Ben Seruk'un Raşi tarafından aktarılan açıklaması); "Kızkardeşimle İlahi mücadeleler içine girdim" (İbn Ezra); "Kızkardeşimle ilgili İlahi sırlar benden gizlendi" (Malbim). Pasuğun kolay anlamı, "Ablama verdiği gibi bana da bir çocuk vermesi yönünde Tanrı'yı etkileyebilmek için her türlü yolu denedim" (Raşi) şeklindedir.

9-13. Yaakov'un on iki oğlu olacağını bilen (bkz. 29:34 açık.) Lea artık çocuğu olmadığını görünce, hizmetkarı Zilpa'yı Yaakov'a eş olarak vermektedir. Lea'yı motive eden sebep, kısır olan Rahel'in ki ile aynı değildir; fakat ikisinin de ortak bir isteği vardır: Tanrı'nın Seçilmiş Halkı'nın oluşmasında mümkün olan en büyük paya sahip olmak.

11. Uğur geldi – İbranice *Ba Gad*. Ya da "iyi talih". Ya da "başarı" (*Targum Yonatan*; Raşi; Josephus Flavius). Alternatif bir çeviriye göre [*"Gedud – Bölük/Tabur"* sözcüğünden] "*Bir bölük*

geldi" (İbn Ezra), başka bir deyişle "[*Lea*] bir bölük çocuğa sahip oldu" ya da "[*doğan bu çocuk*] birçok çocuk gibi sayılsın"; ayrıca bkz. 49:19. Başka bir çeviri: "*Haklılığım ispat oldu*" (Saadya Gaon).

Bu ifade Tora'da tek sözcük olarak yazılmıştır [*Bagad*] fakat iki sözcük şeklinde okunur [*Ba Gad*]. Raşi *Gad* sözcüğünü "*Mazal Tov – İyi Talih*" olarak açıklar. Rabi Samson Raphael Hirsch ise bu oğulun doğumunu, "beklenmedik" bir şans olarak açıklar. Çünkü eğer Rahel örnek olmasaydı, eve bir rakip getirmek Lea'nın aklına gelmeyecekti.

Bagad, sözcüğü "*ihanet*" anlamına gelir. Zira bir erkeğin başka bir eş alması bir anlamda ihanettir (Raşi).

² Yaakov Rahel'e sinirlendi. "*Tanrı'nın yerini alabilir miyim?*" dedi. "*Senden rahim meyvesini esirgeyen [O]!*"

³ [Rahel] "*İşte hizmetkarım Bila*" dedi. "*Onunla birlikte ol. Kucağıma doğurur ve ben de onun yoluyla çocuk sahibi olurum*".

⁴ Ona, hizmetkarı Bila'yı eş olarak verdi ve Yaakov onunla [Bila'yla] gerdeğe girdi. ⁵ Bila hamile kaldı ve Yaakov'a bir oğul doğurdu. ⁶ Rahel "*Tanrı yargımı yerine getirdi; ayrıca duamı dinleyerek bana bir oğul verdi!*" dedi. İsmi [bu sebeple] Dan koydu.

⁷ Rahel'in hizmetkarı Bila yine hamile kalıp Yaakov'a ikinci bir oğul doğurdu.

⁸ Rahel "*Kızkardeşimle eşitlenebilmek için Tanrı'nın tüm dolaylı yollarını denedim ve başardım*" dedi ve ismini Naftali koydu.

⁹ Lea bir süredir doğurmadığını gördü. Hizmetkarı Zilpa'yı aldı ve Yaakov'a eş olarak verdi. ¹⁰ Lea'nın hizmetkarı Zilpa, Yaakov'a bir oğul doğurdu. ¹¹ Lea "*Uğur geldi*" dedi ve ismini Gad koydu.

¹² Lea'nın hizmetkarı Zilpa, Yaakov'a ikinci bir oğul doğurdu.

övülecek bir özellik değildir; ama bunun istisnaları vardır. Hahamlarımız, başka birinin Tora alanındaki başarılarını kıskanmanın, kişiyi daha çok öğrenmeye ve bilgisini arttırmaya yönelttiğini bu yüzden olumlu olduğunu belirtirler. Burada da Rahel, Lea'nın çocuk doğurma ayrıcalığına sahip olmasını, onun üstün dürüstlüğüne bağlamak-tadır. Böyle bir kıskançlık sağlıklıdır (Raşi).

Yoksa öleceğim – Ya da "*yoksa öliyüm*". "Eğer dua etmez ve benim çocuk sahibi olmamı sağlamazsan ben çocuksuz kalacağım ve böyle bir kişi ölü sayılır". Alternatif olarak, Yaakov'un kendisini ne kadar sevdiğini bilen Rahel, üzüntüden öleceğini söyleyerek onu korkutmak istiyor da olabilir. *Midraş* buna ek olarak Rahel'in Yaakov'a, Rivka için dua eden Yitshak'ı (25:21) örnek gösterdiğini de belirtir. Fakat Rahel'in bu taktiği geri tepir. Yaakov, bu tehdide ve Rahel'in, çocuk sahibi olup olmamasının Yaakov'a bağlı olduğunu ima etmesine çok sinirlenir. "Neden bana şikayet ediyorsun?" diye cevap verir. "Senin durumunun sorumlusu ben miyim? *Tanrı'nın yerini alabilir miyim? Senden rahim meyvesini esirgeyen O!* Dahası; kısır olan ben değilim – Tanrı çocuğu senden esirgiyor, benden değil! Yitshak'la karşılaştırmaya gelince; onun duaları kabul edildi – çünkü onun hiç çocuğu yoktu, oysa benim zaten var".

Hahamlarımız'ın aktardıkları üzere, Tanrı Yaakov'a, Rahel'e olan duyarsızlığı sebebiyle şöyle demiştir: "Kederli birine böyle mi cevap verilir? Bu şekilde davrandığın için, ileride, [diğer eşlerinden doğacak olan] çocukların, onun oğlu Yosef'in karşısında saygıyla duracaklar". Şüphesiz Yaakov Rahel için dua etmiştir; ancak yine de Rahel'i, bir *Tsadik*'in, dileğini yerine getirmesi için Tanrı'ya baskı yapabileceğini ima ettiği için

azarlamıştır (Ramban).

Yaakov'un öfkesinin olumlu bir sonucu da olmuştur. Rahel büyük bir gayretle kendi adına dua etmiş ve bencillik yapmayarak hizmetkarı Bila'yı Yaakov'a verdikten bir süre sonra kendisi de çocukla mübarek kılınmıştır. Tora'nın belirttiğine göre, o çocuklar *Rahel'in* dualarının karşılığıdır (p. 22, Sforino o.a.).

3. Kucağıma – Tam çeviriyle "*dizlerimin üstüne*". Bu, doğacak çocuğun kendisine ait kabul edileceği anlamına gelen bir deyimdir. Buna göre, doğum yapacak olan kadın, manevi annenin kucağına oturur, onun iki bacağına, doğumun rahat gerçekleşmesi için doğum masası misali dayanak olarak kullanırdı. Böylece bebek sanki manevi annenin bacakları arasından çıkıyor gibi görünürdü. Bkz. Şemot 1:16.

Ben de – Buradaki "*de*" edatı fazladır. Zira sadece "Onun yoluyla çocuk sahibi olurum" denmesi yeterli olurdu. Dolayısıyla bu edatın verdiği anlam "*upkı Sara gibi*" anlamındadır (Raşi).

Çocuk sahibi olurum – Ya da "*oğul sahibi olurum*". Bkz. 16:2.

6. Tanrı yargımı yerine getirdi – İbranice *Danani*. *Dan* ismiyle doğrudan bağlantılıdır. Rahel'in sözleri, Tanrı'nın başta onu yargıladığı ve yetersiz bulduğu için kısır kaldığı; fakat sonra bir kez daha yargıladığında bu kez *duasını* dinleyerek ona Bila yoluyla bir oğul verdiği anlamına gelir (*Midraş*).

8. Dolaylı yollar ... – İbranice *Naftulim*. *Naftali* ismiyle ilgilidir. Bu, oldukça zor bir pasuktur. Alternatif çeviriler ve açıklamalar şöyledir: "Kızkardeşimle, Tanrı'nın tüm dolambaçlı yol-

יג וַתֹּאמֶר לֵאָה

13

בְּאִשְׁרֵי כִי אֲשֶׁרֹנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֲשֶׁר: רְבִיעִי
 14 יָד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קִצְי־חֲטִים וַיִּמְצָא דֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֹא
 אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תִּנִּינָא לִי
 15 מִדֹּדָאִי בְּנֵךְ: מִן וַתֹּאמֶר לָהּ הִמָּצֵט קַחְתִּךְ אֶת־אִשְׁרֵי וּלְקַחַת
 גַּם אֶת־דֹּדָאִי בְנֵי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה
 16 תַּחַת דֹּדָאִי בְּנֵךְ: מִן וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בַּעֲרֹב וַתֵּצֵא
 לֵאָה לְקִרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךְ בְּדֹדָאִי
 17 בְנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַזֶּה: יִן וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה
 וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי:

Reuven kadar küçük bir çocuk, evde başka çocuk istemeyecektir; fakat o, annesinin mutluluğunu kendininkinin üstüne koymuştur. Reuven aynı bağlılığı, Yaakov'un yatağını Lea'nın çadırına taşıdığına da göstermiştir (35:22; açık.).

15. Rahel Lea'dan, ya özel etkisinden yararlanmak amacıyla, ya da odasına güzel koku vermek için bitkiden *biraz* istemiştir. Fakat Lea'nın tepkisi sert olur. Zira fikrince, Rahel her istediğini elde edebilirmiş gibi hareket etmekte, Lea'ya ise bir hizmetkarmış gibi davranılmaktadır (Ramban). Sforno Lea'nın şikayetine ekleme yapar: "*Kocamı aldığın yetmedi mi? O, senden önce benim kocamdı. Ve ne olursa olsun, ben artık onunla evlendikten sonra, senin bana rakip eş olmayı kabul etmemen gerekirdi*".

Bu gece seninle birlikte yatacak – Rahel ve Lea'nın kendi özel çadırları vardı. Yaakov bazı geceler birine bazıları da diğerine giderdi. O akşam Yaakov Rahel'in çadırında kalacaktır, fakat Rahel, adamotları karşılığında, bu hakkı Lea'ya vermektedir. Rahel bu hareketiyle, bir *Tsadik*'le yakın olmayı hafife almıştır. İleride Mahpela Mağarası'nda Yaakov'un yanında gömülmeyecek olmasının sebeplerinden biri de budur (Raşi). Diğer yandan Rahel'in bu hareketini övgüye değer bulanlar da vardır. Bu görüşe göre, Rahel'in niyeti Lea'nın daha az sevilmekten doğan kederini yatıştırmaktır. Ama bu bile, onun, tarihi bir *Tsadik*'e gereken önemi vermediği

gerçeğini değiştirmez.

Her şekilde, Yaakov'un yanında iki kızkardeşin birlikte gömülmesi küçültücü olurdu; çünkü Tora ileride bir erkeğin iki kızkardeşle evlenmesini yasaklayacaktır. Dolayısıyla kızkardeşlerden biri nasılsa Yaakov'un yanında gömülme hakkını elde edemeyecekti. Bu açıdan, Rahel'in bu örnekteki küçük hatası bile, teraziyi Lea'nın lehine hareket ettirmeye yetmiştir (*Gur Arye*).

16. **Lea ... çıktı** – Hahamlarımız bu "çıkış"ı iyi gözle değerlendirmezler; hatta mazbut bir kişiye uygun olmadığını söylerler. Bu yüzden *Midraş* Lea'yı eleştirel bir dille, "*Yetsanit – Dışarı Çıkma Düşkünü*" olarak tanımlar (bkz. 34:1, açık., Raşi o.a.).

17-21. **Lea'nın son üç çocuğu**. Lea'nın uygun-suz davranışına (bkz. ö.a.) rağmen, Tanrı bunu, Tanrı'nın Halkı'nı oluşturmakta büyük pay sahibi olup O'na hizmet etme konusunda saf ve güçlü bir arzu olarak kabul etmiş (*Or Ahayim*), bundan dolayı da Lea'yı daha fazla çocukla ödüllendirmiştir.

17. **Tanrı Lea'yı dinledi** – Rahel Lea'nın adamotlarından *birazını* almıştır. Yani Lea bu otları yine de kullanmıştır. Ancak Tora, Lea'nın tekrar çocuk sahibi olması konusundaki sebebin, adamotları değil, Lea'nın duaları olduğunu belirtmektedir. Çocuklar daima Tanrı'nın bir armağanıdır (Radak).

¹³ Lea “Mutluluğum gerçekleşti. Kızlar beni ‘mutlu’ addedecekler” dedi ve ismini Aşer koydu.

¹⁴ Reuven buğday hasadı döneminde yürürken kırdan adamotu buldu. Onları annesi Lea’ya getirdi.

Rahel Lea’ya “Oğlumun adamotlarından lütfen biraz bana ver” dedi.

¹⁵ [Lea] Ona “Kocamı aldığın yetmedi mi?” diye çıkıştı. “Oğlumun adamotlarını da mı almak [istiyorsun]?”

“Pekala” dedi Rahel. “Oğlumun adamotları karşılığında, [Yaakov] bu gece seninle birlikte yatacak”.

¹⁶ Akşamleyin Yaakov kırdan geldi. Lea onu karşılamak üzere çıktı ve “Bana geleceksin” dedi. “Çünkü oğlumun adamotlarını, hizmetine karşılık ödedim”. [Yaakov] O gece onunla birlikte yattı.

¹⁷ Tanrı Lea’yı dinledi ve [Lea] hamile kalarak Yaakov’a beşinci bir oğul doğurdu.

13. Kızlar beni ‘mutlu’ addedecekler – İbranice *İşeruni*. Aşer ismiyle bağlantılıdır. “Bu oğul, diğer kadınların beni övme sebebi olan iyi talihimin başka bir örneğini temsil ediyor” (Raşbam, İbn Ezra).

14-16. Adamotu Olayı. Bu, Tora’daki en kafa karıştırıcı olaylardan biridir. Adamotu nedir? Rahel, Lea ve Reuven için neden bu kadar önemlidir? Tora bu garip olaydan neden bahsetmektedir? Tora’nın diğer bölümlerine bakıldığı zaman, anlaması zor olan çeşitli örnekler sebebiyle, “insan zekasının yetersiz olduğu ve Tanrı’nın sözlerinden ancak yüzeysel bir anlam çıkarabildiği”, bazı durumlarda söylenebilir. Ancak adamotu ile ilgili bölümün Tora’nın gizemleriyle dolu olduğu ise “şüphesizdir”. Gerçekten de Hahamlarımız ve otoriteler, bu gizli anlamlarla yüklü pasuklarda birçok öğreti bulmuşlardır. Bu öğretiler arasında, olayda rol alanların asil karakterlerine dair işaretler vardır. Hatta haklarında eleştiriye maruz kaldıkları hareketleri bile onların büyüklüğünü göstermektedir; çünkü Tora sadece yüksek seviyelerdeki insanları yüksek standartlara tabi tutarak sertçe eleştirir.

14. Buğday hasadı dönemi – Baharın sonlarına doğru.

Adamotu – *Targum*; İbn Ezra; Radak, *Şeraşim*; Josephus Flavius. Ya da “muhabbetotu”, “menekşe”, “yasemin”, “bir sepet incir”. İbranice *Dudaim*. Şehvet ve cinsellik ifade eden *Dodim* sözcüğüyle bağlantılıdır (Radak, *Şeraşim*; krş. Yehezkel 16:8, 23:17, Mişle 7:16). Bu şekilde adlandırılmasının sebebi bir afrodisyak ve doğurganlık/verimlilik iksiri olarak kullanılması ya da hoş esansı sebebiyle güzel duygulara neden olmasıdır (*Midraş Neelam*; *Zoar* 1:134b). Adamotu [*mandragora officinarum*] patatesgiller-

den bir bitkidir. Kalın ve genelde ortadan ikiye ayrılan bir köke sahiptir ve bu şekliyle insanın iki bacağına andırır. Kendisine verilen ismin sebebi de bu olsa gerektir. Sapsızdır; toprağa yayılan geniş yaprakları ve mor renkte çiçekleri vardır (krş. Raşi b.a.). Sarı renkli ve yaklaşık olarak ortalama bir domates büyüklüğündeki meyvesi baharda olgunlaşır. Bu meyvenin sarhoş edici bir esansı olabilir (*Şir Aşirim* 7:14).

Reuven’in bulmuş olduğu, topraktan çekildiğinde öldürücü olabilecek bir gaz salıveren, ender ve günümüzde pek rastlanmayan bir türdür (*Tseror Amor* adlı eserde geçen ve *Midraş Galuydan* olduğu söylenen, 49:14 üzerine bir *Midraş Agada*; 49:14, *Toledot Yitshak* o.a.; krş. *Talmud* – *Nida* 31a; Josephus Flavius, *Savaşlar* 7:6:3). *Talmud*’da, Reuven’in eve getirdiği bölümün mor çiçekler mi, meyveler mi, yoksa kök mü olduğu konusunda bir fikir ayrılığı gözlenmektedir (*Talmud* – *Sanedrin* 99b). Başka kaynaklar Reuven’in eve iki meyve getirdiğini kaydederler (*Tsavaat Yisahar* 1:3, 1:5, 1:7; Josephus Flavius, *Antiquites* 1:19:8).

Anlaşılabacağı üzere Atalar ve Anneler, bu ve benzeri bitkilerin mistik kullanım yöntemlerinden haberdardılar (p. 37). Yine de Rahel’in çocuk sahibi olmasının sebebi bu ot değil, etmiş olduğu dualardır (p. 22; krş. *Zoar* 1:157b). Eski bir kaynağa göre Rahel adamotunu yememiş, yakarak Tanrı’ya adamıştır (*Tsavaat Yisahar* 2:6).

Sforno’ya göre Reuven bu bitkiyi rastlantı sonucu değil, bilinçli bir şekilde arayarak bulmuştur. Zira bunun doğurganlık/verimlilik getirdiğine inanılıyordu ve Reuven de, annesi Lea’nın daha fazla çocuk sahibi olmak istediğini biliyordu. Or *Ahayim*, Reuven’in bu hareketinin annesine olan kayıtsız şartsız bağlılığını gösterdiğini açıklar. Normal şartlarda, sadece birkaç yaşında olan

- יְהוָה וַתֹּאמֶר לֹאֵה נָתַן אֱלֹהִים 18
- שְׁכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שְׂפָחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשְׁשָׁכָר׃
- יֵט וַתֵּהָר עוֹד לֹאֵה וַתֵּלֶד בֶּן־שָׁשִׁי לְיַעֲקֹב׃ כ וַתֹּאמֶר לֹאֵה 19-20
- זָבֻלָנִי אֱלֹהִים | אֲתִי זָבַד טוֹב הַפֶּעַם יִזְבֹּלָנִי אִישִׁי
- כִּי־יִלְדָתִי לוֹ שָׁשָׂה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זָבֻלֹן׃ כֹּא וְאַחַר 21
- יִלְדָה בֵּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃ כב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רַחֲלָל 22
- וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיַּפְתָּח אֶת־רַחֲמָהּ׃ כג וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן 23
- וַתֹּאמֶר אֶסָּף אֱלֹהִים אֶת־חֲרָפָתִי׃ כד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף 24
- לֵאמֹר יִסָּף יְהוָה לִי בֶן אַחֵר׃ כה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יִלְדָה רַחֵל 25
- אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שְׁלַחֲנִי וְאַלֶּכָה אֶל־מְקוֹמִי
- וּלְאֶרְצִי׃ כו תָּנָה אֶת־נַשִׁי וְאֶת־יִלְדֵי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּי אִתְּךָ בֵּהֶן 26
- וְאַלֶּכָה כִּי אַתָּה יֹדַעַת אֶת־עֲבַדְתִּי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ׃

zamanda Rahel'in gelecekle ilgili duasını da yansıtmaktadır.

Tanrı'nın, Rahel'in bu iki pasukta kullanmayı seçtiği İsimleri önemlidir. Utancını giderdiğini söylerken, Tanrı'nın Yargı Niteliği'ni yansıtan İsmi *E-lo-im*'i seçmiştir; zira Tanrı'nın, Rahel'in duaları sonucunda adaletini çalıştırdığı kesindir. Diğer yandan gelecek hakkındaki isteğini *A-do-nay*'a – Tanrı'nın Merhamet Niteliği'ni yansıtan İsmi'ne – yöneltmiştir. Zira *Tsadikler* hiçbir zaman kendilerine tam olarak güvenmezler. Rahel de her şeyin Tanrı'nın merhametine bağlı olduğunu bilmektedir.

Raşi *Midraş*'tan alıntı yaparak, Rahel'in utancının bir yönünün, "Çocuğu olmayan bir kadın evde yolunda gitmeyen ya da kırılan her şeyden sorumlu tutulur. Bir bebeği olduğu zaman ise suç çocuğa yüklenir ve insanları aldırılmaz" gerçeğiyle ilgili olduğunu belirtir. Rabi Gedalya Schorr, bu garip görünen açıklamanın, Tanrı'nın verdiği berahanın eksiksizliğine tanıklık ettiğini söyler. Örneğin Rahel'in durumunda bir çocuğa sahip olmak, sadece, [Yahudi ulusunun kaderindeki payını belirleyeceği için] Rahel adına hayati bir önem taşımakla kalmamakta, aynı zamanda Tanrı'nın iyiliğinin – kırılan tabakların sorumlu-

luğunu Rahel'in üzerinden almak gibi – önemsiz konulara kadar bile ulaştığını göstermektedir.

25-36. Yaakov ayrılmak istiyor, fakat sonunda Lavan'la bir sözleşme yapıyor. *Midraş*'a göre, [a] Yaakov'un eşleri için çalıştığı on dört yılın tamamlanmasına ve [b] teorik olarak, istediği zaman Lavan'ın yanından ayrılma özgürlüğüne sahip olmasına rağmen, Yaakov Yosef'in doğmasını beklemiştir. Çünkü Yaakov *Ruah Akodesh* ile, Esav'ı ancak Yosef'in Tanrı katındaki değeri sayesinde mağlup edebileceğini bilmektedir. Yosef doğduktan sonra ise, Yaakov, artık Esav'ın öfkesine karşı risk almaya ve eve güven içinde dönmeye kendisini hazır hissetmiştir. Nezaketten, gitmek için Lavan'dan izin ister. Fakat Lavan Yaakov'dan ayrılmayı istememektedir. Ne de olsa Yaakov, Lavan hesabına – evet belki kendisinin de itiraf ettiği gibi isteksizce – ama iyi çalışmıştır ve Tanrı, Lavan'ı Yaakov'un sayesinde mübarek kılmıştır.

25. Beni yolcu et – Bazı kaynaklar Rivka'nın, söz verdiği üzere (bkz. 27:45) Yaakov'a haber saldıgını belirtirler (*Sefer Ayaşar*).

¹⁸ Lea “Tanrı ödülümü verdi; çünkü hizmetkarımı kocama vermiştim” dedi ve ismini Yisahar koydu.

¹⁹ Lea yine hamile kalıp Yaakov’a altıncı bir oğul doğurdu. ²⁰ Lea “Tanrı bana çok iyi bir armağan verdi” dedi. “Kocam artık daimi evini benimle yapacaktır; çünkü ona altı oğul doğurdum”. İsmi Zevulun koydu. ²¹ [Lea] Daha sonra bir kız doğurdu ve ismini Dina koydu.

²² Tanrı Rahel’i hatırladı. Tanrı onu [duasını] dinledi ve rahmini açtı. ²³ Hamile kalıp bir oğul doğurdu ve “Tanrı utancımı ortadan kaldırdı (*Asaf*)” dedi. ²⁴ “Tanrı bana bir oğul daha versin (*Yosef*)” diyerek ismini Yosef koydu.

²⁵ Rahel Yosef’i doğurunca, Yaakov Lavan’a “Beni yolcu et de yerime, yurduma gideyim” dedi. ²⁶ “Sana karşılıklarında hizmet ettiğim eşlerimi ve çocuklarımı ver ve gideyim. Sana vermiş olduğum hizmetin bilincindesin”.

18. Ödülümü – İbranice *Sehari*. *Yisahar* isminin köküdür.

Çünkü hizmetkarımı kocama vermiştim – Normal şartlarda bir kadının başka bir kadını kocasına eş olarak vermesi beklenmedik bir durumdur. Ancak Lea, sadece ve sadece Bene-Yisrael’de daha fazla pay elde edebilmek için tüm onurunu bir kenara bırakmış ve Zilpa’yı Yaakov’a eş olarak vermiştir. Bunun üzerine Tanrı da onu daha fazla çocukla ödüllendirmiştir.

Yisahar – İki adet *Şin* harfi içeren isim “**Yeş Sahar** – *Ödül var*” şeklinde ikiye ayrılabilir (Radak). Diğer yandan, isimdeki iki *Şin* harfinin, iki tane **Sahar** sözcüğüne işaret ettiği düşünülebilir. Bu sözcük hem “kiralamak”, hem de “ödül” anlamına gelir. Lea, Yaakov’un hizmeti için ödeme yapmış [onun hizmetini kiralamış – “**Sahor Sehartiha** – *Hizmetine karşılık ödedim*” (p. 16)] saf niyeti ve duaları sebebiyle de *ödüllendirilmiştir* (Raşbam). Bu anlamlardan ilki kulağa pek hoş gelmediği için *Şin* harflerinden biri telaffuz edilmez. Böylece isim, yazıldığı şekliyle *Yisashar* değil, **Yisahar** olarak okunur (*Daat Zekenim*; *Baal Aturim*).

20. Armağan verdi – “Tanrı bana karşı cömert davrandı; çünkü adamotları olayındaki davranışım yalnız O’nun Onuru içindi” (Sforno). İbranice **Zeved**. **Zevulun** ismi ile benzer sese sahiptir; ancak bkz. s.a.

Kocam artık daimi evini benimle yapacaktır – “**İkametgah**; *mesken*” anlamına gelen **Zevul** sözcüğü **Zevulun** isminin temelini oluşturmuştur. Yaakov’un sahip olması beklenen oğulların yarısını dünyaya getirdiği için, Lea artık Yaakov’u tam olarak kazandığından emindir. Bir *Tsadik*’e yakın olmak, manevi değerleri önemseyen kişilerin her zaman amacı olmuştur. Hahamlarımızın öğrettiği gibi, Paro bile, kızı Agar’ı basit bir hizmetkar olarak Avraam ve Sara’nın yanına vermiştir; zira onların kutsal kişiler olduklarına

inanmıştır (bkz. *Perek* 16 açık.). Lea’nın bu sebeple Yaakov’un asıl eşi olma ayrıcalığına sahip olacağı konusunda şüphesi kalmamıştır. Ama bu Lea’nın fikridir.

21. Dina – Raşi, *Talmud*’dan (*Berachot* 60a) alıntı yaparak, bu ismin “**Din** – *Yargı*” sözcüğünden geldiğini belirtir. Buna göre Lea kendini şöyle yargılamıştır: “Yaakov’un yazgısı on iki kabileyi oluşturmak. Ben zaten altı çocuk doğurdum. Hizmetkarların her ikisi de ikiye çocuk doğurdular; bu toplamda on oğul eder. Eğer karnımda taşıdığım çocuk erkek olursa, Rahel hizmetkarlara bile eşit olamayacak”. Rahel’i bu küçültücü durumdan kurtarmak amacıyla, Lea bir mucize – karnındaki bebeğin kıza dönüşmesi – için dua etmiştir.

Pasuktaki “daha sonra”nın “hemen sonra” olma ihtimaliyle, Dina’nın Zevulun’un ikiz kızkardeşi olduğunu söyleyenler vardır (İbn Ezra; *Toledot Yitshak*; *Sefer Ayovelot* 28:23).

22-24. Rahel hamile kalıyor; Yosef’in doğumu. Tanrı Rahel’i hatırladı. Bunun anlamı, Tanrı’nın, Rahel’in erdemlerini, Yaakov’un onu boşayacağına ve sonrasında Esav’la evlenmek zorunda kalacağına (bkz. 29:17 açık.) dair korkusunu ve Yisrael’in oluşumuna kişisel katkıda bulunma arzusunu gördüğü şeklindedir. Tanrı’nın *Tsadikler*’in dualarına yönelik arzusu yerine gelmiştir ve sonunda Tanrı Rahel’e ilk çocuğunu vermektedir. Bu mutlu olay, “**Yom Azikaron** – *Hatırlama Günü*”de, yani Roş Aşana’da gerçekleşmiştir (*Talmud* – *Roş Aşana* 11a).

23-24. Asaf ... Yosef – **Yosef** ismi iki kavram üzerine bir kelime oyunudur: Öncelikle bir oğlunun olması Rahel’in utancını “ortadan kaldırmıştır” [*Asaf*]. Yaakov’un başka bir oğlunun daha olacağını bilen Rahel, bu oğulun da annesi olabilmek için, doğan çocuğuna “*ekleyecek / bir tane daha verecek*” anlamındaki **Yosef** ismini vermiştir. Böylelikle doğan çocuğa verdiği isim, aynı

כֹּז וַיֹּאמֶר

27

אֵלָיו לָבֶן אִם־נָא מִצָּאֵתִי הֵן בְּעֵינַיִךְ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה

בְּגִלְלָךְ: חֲמִישִׁי כֹה וַיֹּאמֶר נִקְבָּה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאַתָּנָה:

28

כֹּז וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֵת

29

אֲשֶׁר־הָיָה מִקִּנְיָן אֶתִּי: זָכָי מַעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לִפְנֵי וַיִּפְרֹץ

30

לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶתְךָ לְרִגְלִי וְעַתָּה מָתִי אַעֲשֶׂה גַם־אֲנֹכִי

לְבֵיתִי: זֶה וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי

31

מֵאֹמֶה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעָה צֹאנְךָ

אֲשָׁמְרֶ: זֶה אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִשָּׁם כָּל־שָׂהָ | נִקְדַּ

32

וּטְלוֹא וְכָל־שֶׁה־חֹם בַּכְּשָׁבִים וּטְלוֹא וְנִקְדַּ בְּעֵזִים וְהָיָה

שְׂכָרִי: זֶה וְעַנְתָּה־בִּי צִדְקָתִי בַּיּוֹם מֵחֵר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי

33

לִפְנֵיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינְנִי נִקְדַּ וּטְלוֹא בְּעֵזִים וְחֹם בַּכְּשָׁבִים

גָּנוּב הוּא אֶתִּי: זֶה וַיֹּאמֶר לָבֶן הֵן לוֹ יְהִי כַדְבָּרְךָ: זֶה וַיִּסַּר

34-35

בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּשְׁשִׁים הָעֶקְדִים וְהַטְּלָאִים וְאֵת כָּל־הָעֵזִים

הַנִּקְדוֹת וְהַטְּלָאִת כֹּל אֲשֶׁר־לָבֶן בּוֹ וְכָל־חֹם בַּכְּשָׁבִים וַיִּתֵּן

בֶּיֶד־בָּנָיו:

herhangi bir koyu işarete sahip her koyun benim mülkiyetime geçecek. Bu özelliklere sahip olmayanlar ise sana ait olmaya devam edecekler” (Raşi). Bu hayvanlar sıradışı oldukları ve ilk sürüdeki özel işaretli hayvanlar önceden çıkarıldıkları için, kalıtsal özelliklerin yeni doğumlarla ilgisi olmayacak ve dolayısıyla sözleşme tamamen Lavan’ın lehine olacaktır. Bu konuda başka açıklamalar da vardır.

33. İleride, dürüstlüğüme dair bir ispat olacak – “Eğer ileride bana ait olmayan hayvanları aldığımдан şüphelenirsen, sürülerimin kontrolü benim dürüstlüğüme ipatlayacaktır (Raşi). Eğer elimde normal renkte hayvan bulursan senden alındığını varsayabilirsin”.

34. Lavan Yaakov’da kalan tamamen beyaz ve tamamen siyah (bkz. p. 35 aşk.) hayvanların,

önemsiz bir sayıda özel işaretli hayvan doğuracağını varsayar ve anlaşmayı duraksamadan kabul eder.

35-36. Lavan’ın yeni aldatmacası. Ek bir tedbir olarak, Lavan Yaakov’un sürüleriyle geride kalanlar arasına büyük bir mesafe koyar; böylece hayvanların karışık çiftleşmeleri olasılığı da ortadan kalkacaktır. Tüm bunları yapmak Lavan’ın doğal hakkı gibi görünmektedir; ne de olsa bir iş anlaşmasında herkes kendi çıkarını gözetmek durumundadır. Fakat ikiyüzlü Lavan uygulama safhasında anlaşmaya uymamıştır. İkiyüzlülüğünün boyutlarını tamamıyla kavramak olanaksızdır; fakat Yaakov’un, Lavan’ın hırsızlığından nasibini aldıktan sonraki öfkesini okurken (31:36), Lavan’ın elinden ne kadar çektiğini anlayabiliriz. Yaakov’un savunmasına

²⁷ “Eğer göztünde beğeni kazandıysam lütfen [kal]” dedi Lavan. “Fal açtım ve Tanrı’nın beni senin sayende mübarek kıldığını öğrendim”.

²⁸ “Fiyatını sen belirle” dedi [Lavan]. “Vereceğim!”

²⁹ [Yaakov] Ona “Senin için nasıl çalıştığımı ve sürünün benimleyken nasıl geliştiğini sen biliyorsun” diye cevap verdi. ³⁰ “Ben gelmeden önce az şeye sahiptin; sonra ise [servetin] esaslı bir şekilde çoğaldı. Benim gelişimle Tanrı seni mübarek kıldı. Peki ama ben de kendi evim için ne zaman bir şeyler yapacağım?”

³¹ “Sana ne vereyim?” dedi [Lavan].

Yaakov “Bana hiçbir şey verme” dedi. “Eğer şunu yaparsan, davarımı gütmeye ve korumaya devam ederim: ³² Bugün tüm davar içinde [seninle birlikte] bir tur atacağım. Arasından gerek noktalı gerekse de çizgili tüm kuzuları, koyu işaretlere sahip tüm koyunları – ayrıca keçilerden de çizgili ya da noktalı olanları çıkar. Ücretim bu olsun”.

³³ “İleride, dürüstlüğüme dair bir ispat olacak. Ücret olarak aldıklarımı incellersin. Elimdeki keçilerden noktalı ve çizgili, koyunlardan da koyu renk işaretli olmayan her biri çalıntıdır”.

³⁴ Lavan “Kabul!” dedi. “Umarım söylediğin gibi olur!”

³⁵ [Lavan] O gün halkalı ve çizgili tekeleri, noktalı ve çizgili tüm keçileri – üzerinde beyazlık olanların hepsini – ve koyunlardan da koyu renk işarete sahip olanların tümünü çıkardı. Bunları oğullarına teslim etti.

27. Eğer göztünde beğeni kazandıysam lütfen [kal] – Başka bir deyişle “eğer beni – bir akrabanın yapması gerektiği gibi – seviyorsan, terk etmezsin” (Sforno).

Fal – Bkz. 31:19 açık. Lavan sözlerine devam etmekte, şahsen zenginleşmesinin – ve erkek çocuklarla mübarek kılınmasının (Raşi) – Yaakov’un sayesinde olduğunu, gizemli yöntemler kullanma suretiyle öğrendiğini belirtmektedir. Lavan’ın Yaakov’a kendini suçlu hissettirmeye çalışmış olması muhtemeldir; zira bu sözler, Yaakov’un gidişinin onda büyük bir kayba yol açacağı anlamına gelmektedir.

28-30. Lavan, sözlerine Tanrı’yı karıştırmanın, Tanrı’ya son derece bağlı biri olan Yaakov’un gururunu okşayacağını ve Yaakov’un bu sayede, karşılık beklemezsizin kendisiyle kalacağını ummuştur. Fakat Yaakov sessiz kalınca, Lavan onu bir şekilde “motive etmek” gerektiğini anlar. Buna uygun olarak, Yaakov’dan, şartlarını söylemesini istemektedir (Hirsch). Yaakov ise cevabına, Lavan’a sadık ve iyi bir şekilde hizmet ettiğini; dolayısıyla kendisini suçlu hissedecek bir durumu olmadığını vurgulayarak başlar. Aksine, bunca yıldır onun sırtından geçinmeye çalışan Lavan’dır.

31. Sana ne vereyim? – Lavan daha da bastırmakta ve Yaakov’a, bağımsız olarak çalışması halinde kazanmayı beklediği ücreti karşılamak amacıyla ne kadar vermesi gerektiğini sormaktadır (Sforno).

Yaakov kalmaya razı olur ve olayların doğal gelişmesi halinde kazancının az olacağı bir anlaşma teklif eder. Lavan’ın hırsız ve sinsi doğasını bilen Yaakov, dayısının ona gerçek değeri kadar ücret ödemeye yanaşmayacağını farkındadır. Diğer yandan Lavan’ın, “Yaakov’un gerçek bir kazanç sahibi olmasının ancak şans eseri olabileceği” türde, komik bir anlaşmanın üzerine atlayacağından ise emindir.

Bana hiçbir şey verme – “Bana hiçbir şey verme. Senin sözde cömertliğine ihtiyacım yok. Alacağım her şey kendi alın terimle hak ettiğim şeyler olacak”.

Ya da, “Şu anda sahip olduğun sürülerden hiçbir şey verme. Daha önceki çalışmamdan elde ettiğin kar senindir; çünkü o zaman sadece senin kızlarınla evlenebilmek için çalışmıştım. Senin sürülerinle ilgilenmeye devam etme karşılığında ücretim, gelecekte doğacak, çeşitli işaretlere sahip hayvanlardan olacaktır” (Raşbam).

32. Otoritelerin Yaakov’un teklifinin her ayrıntısıyla ilgili açıklamaları farklı olsa da, Yaakov’un önerisi şöyledir: “Davar içinden, gerek noktalı gerekse de çizgili tüm kuzuları, koyu işaretlere sahip tüm koyunları – ayrıca keçilerden de [beyaz (bkz. p. 35 açık.)] çizgili ya da noktalı olanları çıkar. Bu ayırdıklarını oğullarına vereceksin; böylece şu anda mevcut, tamamen düz renkli olmayıp özel bir işarete sahip tüm davar, senin malın olmaya devam edecek. Kalanlar arasında bu andan itibaren doğacak noktalı ve çizgili her keçiyile,

- 36 וַיֵּשֶׁם דָּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוּ וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב
 37 רָעָה אֶת-צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרָה: ִזֵּי וַיִּקְחֻ-לּוֹ יַעֲקֹב מִקָּל לִבָּנָה
 לָח וּלְזֵי וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת לִבְנוֹת מַחֲשֵׁי הַלָּבָן
 38 אֲשֶׁר עַל-הַמִּקְלוֹת: ִזֵּה וַיִּצַּג אֶת-הַמִּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֹהֲטִים
 בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאן הַצֹּאן לִשְׁתוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן
 39 וַיַּחֲמֹנָה בְּבֹאֵן לִשְׁתוֹת: ִזֵּה וַיַּחֲמוּ הַצֹּאן אֶל-הַמִּקְלוֹת וַתִּלְדְּן
 40 הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים וּטְלָאִים: מִוְּהַכְשָׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן
 פָּנֵי הַצֹּאן אֶל-עֶקֶד וְכָל-חֹם בְּצֹאן לָבָן וַיֵּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים
 41 לְבָדוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל-צֹאן לָבָן: מֵא וְהִיָּה בְּכָל-יַחֲם הַצֹּאן
 הַמִּקְשָׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת-הַמִּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בְּרֹהֲטִים
 42 לַיַּחֲמֹנָה בַּמִּקְלוֹת: מֵב וּבִהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יֵשִׁים וְהִיָּה
 הַעֲטָפִים לְלָבָן וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב:

Tosafot o.a. **Dulba** k.b. ve Bava Batra 81a, Tosafot o.a. **Armonim** k.b.). *Septuaginta*'nın çevirisi *platanus*, yani "çınar ağacı" şeklindedir. **Armon** olarak adlandırılmasının sebebi, kabuğunun kendiliğinden soyularak gövdeyi çıplak [**Arum**] bırakmasıdır. Söz konusu çınar ağacı *platanus orientalis*'tir. Bu, oldukça geniş ve uzun bir gövdeye ve heybetli bir tepeye sahip bir ağaçtır (krş. Yehezkel 31:8). Bu ağaç Ortadoğu'da çokça bulunan bir çınar türü olan "firavuninciri" ağacı da olabilir. Bu sözcük diğer yandan Lavan'ın hilekarlığına [**Orma**] da bir gönderme olabilir.

Soyarak – Anlaşıldığı kadarıyla, bu çubuklar üzerinde derin bir meditasyona giren Yaakov, manevi enerjisini yönlendirerek koyunların genetik yapısını değiştirmeyi başarmıştır (*Midraş – Bereşit Raba* 73; *Midraş Teilim* 8:6; *Midraş Tanhuma* B 24; *Midraş Agadol*). *Kabala* kaynakları, Yaakov'un tüm bu süreç içinde, varolan en yüksek manevi kuvvetleri idare ettiğini kaydederler (*Zoar* 161a, 163a; *Ets Hayim*, *Şaar Aakudim*). Bkz. 31:12.

38. Dişi hayvanlar su yalaklarındaki çubukları gördükleri zaman irkilip geriye çekilecekler, erkekler o sırada onlarla çiftleşecekler ve o sırada

görülen çubukların desenine sahip yavrular doğacaktır (Raşi).

Rabenu Bahya bu kavramın önemli bir ders içerdiğini gözlemler. Eğer hayalgücü, doğmamış kuzuların doğalarında bile belirleyici bir faktörse, duyarlı ve düşünen insanoğlunun cinsel birleşmesi sırasında bunun önemi kat kat büyük olmalıdır. Bu nedenle eşler birleştiklerinde, akıllarını tüm kötü ve gayri-kutsal düşüncelerden ve üçüncü kişilerden arındırmalıdır. Zira onların o andaki ahlaki ve manevi saflık derecesi, çocuklarının ruhlarını etkileyecektir (Rabi Munk).

40-42. Yaakov yavruları ayırıyordu... – Yaakov, yeni doğan her işaretli yavruyu ayırıp, sadece bunlardan oluşan bir başka sürü oluşturmuş, bu sürüyü, diğerlerinden ayrı olarak, her zaman onların görebileceği şekilde önlerinde tutmuştur. Bu şekilde arkadaki sürü bir şekilde etkilenip yeni çizgililer üretmiş ve öndeki genişlemiştir (Raşi). Ayrıca en büyük avantajı sağlamak için, ayıklanmış çubukları sadece erken doğuran kuvvetli sürülerin çiftleşmesinden önce yerleştirmiş, böylece en sağlam hayvanların kendisinde kalmasını garantilemiştir.

43. Davar – İbranice **Tson**. Bu sözcük tıpkı Türkçe'deki gibi çeşitli küçükbaş hayvanları

³⁶ Yaakov'la arasında üç günlük yol kadar uzaklık bıraktı ve Yaakov, Lavan'ın kalan davasını gütmeye devam etti.

³⁷ Yaakov kendine taze günlük ağacı, fındık ve kestane dalları aldı. Dalların beyazını kısmen açıkta bırakacak şekilde soyarak, üzerlerinde beyaz şeritler oluşturdu.

³⁸ Soyduğu bu çubukları oluklara – davar sürülerinin içmek üzere geldikleri su yalaklarına – davarın tam karşısına dikti. Genelde su içmeye geldiklerinde çiftleşirlerdi. ³⁹ Hayvanlar bu çubukların karşısında çiftleşiyorlar ve sürüler halkalı, noktalı ve çizgili [yavrular] doğuruyorlardı.

⁴⁰ Yaakov yavruları ayırıyordu. Yine de Lavan'ın sürüsündeki davarların halkalı ve tüm koyu renk işaretli olanlara bakmalarını sağlıyordu. Ancak kendi sürülerini ayrı yetiştirip, Lavan'ın sürüleriyle birleşmelerine izin vermiyordu.

⁴¹ Güçlü hayvanlar her çiftleştiklerinde, Yaakov çubukları hayvanların gözleri önüne, oluklara yerleştiriyordu. Böylece çiftleşme çubukların önünde gerçekleşiyordu. ⁴² Ancak davar içinde zayıf olanlar [çiftleştiklerinde] yerleştirmiyordu. Sonuçta zayıflar Lavan'ın, güçlüler de Yaakov'un oldu.

karşın Lavan'ın tek kelime cevap vermemesi dikkat çekicidir. Lavan Yaakov'un haklı olduğunu, onun sadakatini ve dürüstlüğüne bilmektedir. Aslında aşağıda da belirtildiği gibi, bir işçinin işverene yönelik sorumluluklarının en yüksek standartları – onu her fırsatta aldatmaya çalışan (bkz. 31:36-42) bir sahtekarla uğraşmasına rağmen – Yaakov'un davranışlarından yola çıkılarak belirlenmiştir. Otoriteler Lavan'ın tam olarak ne yaptığı konusunda farklı görüşler belirtirler; fakat Yaakov'un daha sonraki suçlamasından anlaşıldığı üzere, Lavan anlaşmanın şartlarını tek taraflı olarak onlarca kez (31:41) Yaakov'un aleyhine değiştirmiştir.

35. Keçiler – Dişi keçiler.

Üzerinde beyazlık olanlar – Antik Ortadoğu'da keçiler çoğunlukla tamamen siyah renkteydi.

36. Üç günlük yol – *Talmud*'a (*Pesahim* 93b) göre, bir günlük yol yaklaşık 63km.dir [*Talmud*, Yerusalayim ile Modiin arasında 15 mil [= *Talmud mili*] ya da 31.5km. olarak açıklamaktadır]. Dolayısıyla üç günlük yol da 189km. olacaktır.

37-38. *Talmud* (*Megila* 13b), *Teilim*'deki "Temiz kalpliye temiz davran, sahtekara ise dolambaçlı [davran]" (*Teilim* 18:27) pasuğunu dayanak göstererek, çalma ve yalan söylemeye hiçbir zaman izin verilmemesine karşın, kişinin kendisini hırsızlara ve sahtekarlara karşı koruması gerektiğini öğretir. Dolayısıyla Yaakov, dayısını alt etmek ve sözleşmenin orijinal şartlarına göre hakkı olanı alabilmek için, değişik bazı yöntemlere başvurmakta, hayvanların çiftleşme zamanlarında önlerine renkli çubuklar koymaktadır. Hayvanlar bu şekilde, gördükleri çubukların renginde

yavrular doğuracaklardır. Rabenu Bahya ve diğerleri, Yaakov'un bu yöntemi, ancak bir melekle gelip kendisine öğrettikten sonra kullandığını belirtirler (bkz. 31:10-12).

37. Günlük ağacı – İbn Yanah; Radak, *Şeraşim*; *Septuaginta*. İbranice "**Livne** – Beyaz Ağaç". Bu ağacın doğüstü güçler içerdiğine inanan putperestler, ağacı kutsal sayarlardı (Oşea 4:13). Günlük ağacı [*styrax*] beyaz tomurcuklara sahiptir (*Targum Yonatan*) ve kabuğu soyulduğu zaman kahverengi ve vanilya kokulu bir reçine salar. Başka otoriteler ise **Livne**'yi "beyaz kavak ağacı" [*populus alba*] olarak açıklarlar. Bu ağaç beyaz kabuğa sahiptir (Oşea 4:13, Raşi o.a.; krş. *Septuaginta* o.ç.). Raşi bunu *trinbla* olarak çevirir ki bu Eski Fransızca'da "telli [ya da titrek] kavak" anlamındadır. Bir başka çeviri ise "karaağaç" şeklindedir (Oşea 4:13, Radak o.a.).

Fındık – İbranice **Luz**. Raşi bunun çevirisini *coudrie* [ya da *coudrier*] şeklinde yapar – ki Eski Fransızca'da bu "fındık" anlamındadır. Aynı şekilde Radak (*Şeraşim*) *avelanier* [*alveane*] çevirisini yapar – ki İspanyolca'da bu, yine "fındık" anlamındadır. Radak diğer yandan eseri *Şeraşim*'de Saadya Gaon'un bu sözcüğü "badem" şeklinde çevirdiğini hatırlatır. 17:23'teki *Targum* çevirisi de bu yöndedir. Arapça'da *loz* sözcüğü badem anlamındadır (Bkz. *Talmud* – *Behorot* 8a, *Tosafot* o.a. **Tarnegolet** k.b.).

Kestane – İbranice **Armon**. Bu Raşi'nin ve Radak'ın (*Şeraşim*) açıklamalarına göre. Ancak yine de bunu anlamak biraz zordur; zira Mezopotamya'da Yaakov'un bulunduğu yerde pek kestane yetişmezdi (ayrıca bkz. *Talmud* – *Roş Ašana* 23a, *Tosafot* o.a. **Armonim** k.b., *Suka* 32b,

מִגַּוְיַפְרָן הָאִישׁ מֵאֵד מֵאֵד

43

וַיְהִי־לֹו צָאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וְעֶבְדִּים וְגַמְלִים וְחֲמֹרִים:

א וַיִּשְׁמַע אֶת־דְּבָרֵי בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל־אֲשֶׁר

ב לְאֻבֵּינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֻבֵּינוּ עָשָׂה אֶת כָּל־הַכְּבֹד הַזֶּה: ב וַיֵּרָא

ג יַעֲקֹב אֶת־פָּנָי לָבָן וַהֲנֶה אֵינָנו עִמּוֹ כְּתַמּוּל שְׁלֹשׁוֹם: ג וַיֹּאמֶר

ד יְהוָה אֱלֹהֵי־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתָיִךְ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאַהֲיָה

ה עִמָּךְ: ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשְׂדָּה אֶל־צֹאנָו:

ו וַיֹּאמֶר לָהֶן רֵאֶה אֲנֹכִי אֶת־פָּנָי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינָנו אֵלַי

ז כְּתַמּוּל שְׁלֹשׁם וְאַלְהֵי אָבִי הֵיךְ עֲמָדִי: ו וְאַתָּנָה יִדְעָתָן כִּי

ח בְּכָל־כַּחֲצִי עֲבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן: ז וְאֲבִיכֶן הִתֵּל בִּי וַהֲחִלָּךְ

ט אֶת־מִשְׁכַּבְתִּי עֲשֵׂרֶת מָנִים וְלֹא־נָתַנּוּ אֱלֹהִים לְהִרְעַע עֲמָדִי:

י אִם־כֵּה יֹאמֶר נִקְדִּים יְהִיָּה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדוּ כָל־הַצֹּאן נִקְדִּים

יא וְאִם־כֵּה יֹאמֶר עֲקָדִים יְהִיָּה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקָדִים:

יב וַיִּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֶה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן־לִי: יג

durum yok” gerçeğini vurgulamıştır. Böylelikle, ileride yol boyunca karşılaşması muhtemel zorluklara karşı kendisini psikolojik olarak hazırlamış ve bu zorluklar karşısında Tanrı’nın İsteği’ni sorgulama ihtimalini en aza indirmişdir. Bu mantık çizgisinin doğru olduğu, Yaakov’un eşlerinin cevaplarından da görülmektedir. Nitekim onlar da önce Haran’daki olumsuz şartlardan söz etmekte; Tanrı’nın emrine ise ancak bundan sonra değinmektedirler.

Tanrı’nın denemeleri her zaman denenen kişinin gücüne göre ayarlanır. Yaakov açısından bakıldığında, bu bölümdeki en önemli konu “Tanrı’nın bir emir vermiş olması”dır. Eşleri açısından bakıldığında ise, bu ani yolculuğun “Tanrı’nın emri” dışında ayrıca “uygulamasal” bir mantığı da olmalıdır. Yaakov bu sebeple konuyu onlara anlatırken, önceliği onların bakış açısındaki beklentilerine vermiştir. Bu, günlük yaşam için de önemli bir derstir.

5. “Babanızın yüz ifadesinden, elimdeki serveti ondan haksız yere almış olduğumu düşündüğü

anlaşıyor. Oysa bu kadar bereketli bir şekilde zenginleşmemin tek sebebi var: Babamın Tanrısı yanımdaydı” (Sforno).

7. Ücretim konusundaki fikrini onlarca kez değiştirdi – Tam çeviriyle “ücretimi onlarca kez değiştirdi”. “Onlarca kez” (Raşbam; İbn Ezra) şeklinde çevrilen “*Aseret Monim*”, alternatif olarak, “yüz kez [on kere on]” (*Sifte Hahamim*) ya da “en az on kez” (Rabi Arye Kaplan) şeklinde çevrilebilir.

Rabi Munk, Tora’nın Lavan’ın aldatmacasının sadece bir örneğini verdiğine dikkat çeker (bkz. 30:35-36 açık.). Fakat Ramban’a göre, Tora’nın belirtmediği daha birçok benzeri olay da yaşanmış olmalıdır. Yaakov’un, ikiyüzlülüğü ve ücret konusundaki tek taraflı değişiklikler sebebiyle Lavan’ı doğrudan azarlaması da bunu kanıtlar niteliktedir (bkz. p. 36 v.d.). Lavan’ın bu azarlamaya karşısında herhangi bir inkarda bulunmaması da kaydadeğerdir.

Tora’nın bütün detayları vermemesi çok rast-

⁴³ Adam böylece fazlasıyla zenginleşti. Çok sayıda davarın yanında, cariyeler, köleler, develer ve eşekleri oldu.

31¹ Lavan'ın oğullarının “Yaakov, babamıza ait olan her şeyi aldı. Tüm bu zenginliği, babamıza ait olanlardan topladı” şeklindeki sözleri [Yaakov'un] kulağına geldi. ² Yaakov Lavan'ı kişisel olarak gördüğünde, onun da kendisine eskisi gibi davranmadığını fark etti.

³ Tanrı Yaakov'a “Babalarının ülkesine ve doğum yerine dön” dedi. “Yanında olacağım”.

⁴ Yaakov mesaj göndererek Rahel ve Lea'yı, sürüsünün bulunduğu çayıra çağırdı.

⁵ Onlara “Babanızın yüz ifadesinden anladım. Bana yönelik düşüncesi eskisi gibi değil” dedi. “Oysa babamın Tanrısı yanımdaydı.

⁶ “Babanız için tüm kuvvetimle çalıştığımı siz de çok iyi biliyorsunuz. ⁷ Fakat babanız beni dolandırdı ve ücretim konusundaki fikrini onlarca kez değiştirdi. Yine de Tanrı onun bana kötülük etmesine izin vermedi. ⁸ ‘Ücretin noktalı olanlar’ dediği zaman, davarın tümü noktalı [yavrular] doğurduğu gibi, ‘Ücretin halkalı olanlar’ dediği zaman da, davarın tümü halkalı [yavrular] doğurdu. ⁹ Tanrı böylece babanızın sürüsünü yavaş yavaş elinden alarak bana verdi.

ifade eder; koyun ve keçileri kapsar. Konunun gidişatından da bu bellidir (krş. Şemot 12:5, Raşi o.a.). Bu sözcüğü çeşitli yerlerde cümlelerin akışına göre, “davar”, “davar sürüsü”, “sürü” ya da “hayvanlar” şeklinde çevirdik.

31.

1-3. Kaçma kararı. Haran'da yirmi yıl çalıştıktan sonra, Yaakov ailesiyle birlikte Erets-Yisrael'e dönmek için oradan ayrılmaya karar verir. Lavan'ın ailesinin Yaakov'un başarısından rahatsızlık duyduğu anlaşıldığı zaman bu kararın verilmesi çabuklaşmıştır. Kendisinden önceki Paro ve Avimeleh – ve daha sayısız benzerleri – gibi Lavan'ın ailesi de, Yahudiler'in, başkalarının sırtından geçindiklerine ve bulundukları yerdeki insanların zararına kazançlar sağladıklarına inanmışlardır. Tanrı bir vizyonla Yaakov'a buradan ayrılmasını söyler. Yaakov ise bunu yapmadan önce, onların duygularına olan duyarlılığını ifade edencesine, eşlerinin rızasını da almaktadır.

1-2. Lavan'ın oğullarının sözleri ... kulağına geldi – Yaakov başarısından kaynaklanan kıskançlığı ve hakkındaki öfkeli sözlerle iftiralari duymuştur (Sforno). Tora her ne kadar Lavan'ın sözlerini içermese de, Lavan'ın yüz ifadesi ve davranış tarzı, Yaakov'a her şeyin yolunda olmadığını anlatmaktadır (30:2). Hislerini saklamakta usta olan Lavan'ın duyguları, oğullarının ki kadar dışa vurulmamıştır; fakat yine de o bile kızgınlığını tam olarak saklayamamaktadır. Ne de olsa kişinin yüzü, duygularının aynasıdır (Akedat Yitshak).

3. Yanında olacağım – “Babalarının ülkesine ve doğum yerine dönersen yanımda olacağım; fakat

burada olumsuz karaktere sahip olan Lavan'la kaldığın sürece, Kutsal Varlığım üzerine yerleşmeyecektir” (Raşi). Lavan'ın ve oğullarının öfkesi, Yaakov için Tanrısal korumanın ortadan kalktığının bir işaretidir. Korumanın bitmesinin amacı, Haran'dan ayrılıp Erets-Yisrael'e dönmesi yönünde Yaakov'u motive etmektir (Malbim).

4-16. Yaakov eşlerinin rızasını elde ediyor. Yaakov'un ilk adımı eşlerini çağırmak ve onlara durumu anlatmak olur. Genelde insanlar ve özellikle kadınlar için alıştıkları evlerinden ayrılmanın zor olduğunu bilen Yaakov, Rahel ve Lea'yı, babalarının sahtekar biri olduğu ve bu sebeple oradan ayrılmaları gerektiği yönünde ikna etmeye çalışmaktadır. Çünkü bu zamana kadar Lavan'ın ona zarar vermesini engelleyen tek şey, Tanrı'nın özel korumasıdır (Tseror Amor).

Yaakov, Tanrı'nın kendisine eve dönme emrini verdiğini doğrudan söylemek yerine, sözlerine, Lavan'la olan yaşamlarının gerçekte ne kadar zor ve adaletsiz olduğunu vurgulamakla başlamaktadır. Tanrı'nın dediğini yapma uğruna kendi kişisel düşüncelerini bir kenara koymak en üst düzeyde bir tavidir. Ancak yine de kişinin, Tanrı'ya olan sadakatini zorlamayı – doğru yönde davranmanın avantajlarını değerlendirmek suretiyle – en aza indirmesi akılcıdır. Başka bir deyişle, bir kişinin “Tanrı böyle istedi o yüzden böyle yapacağım” düşüncesiyle hareket etmesi çok değerli ise de, öncelikle Tanrı'nın İsteği'nin getirebileceği zorluklara kendini mantıksal düzlemde hazırlamalıdır. Örneğin Yaakov, “Tanrı böyle istediye ne kadar zor olursa olsun ben bunu yapacağım” demek yerine, öncelikle kendi durumuyla Tanrı'nın İsteği'ne bir paralel kurmuş ve “zaten burada durmamda herhangi akılcıca bir

י וַיְהִי בַעַת יַחֲם

10

הַצֵּאן וְאִשָּׁא עֵינֵי וְאָרָא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעֵתִידִים הָעֲלִים
 11 עַל-הַצֵּאן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים: יֵא וַיֹּאמֶר אֵלֵי מִלֵּאךְ
 12 הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הִנְנִי יֵב וַיֹּאמֶר שָׂא-נָא עֵינֶיךָ
 וּרְאֵה כָּל-הָעֵתִידִים הָעֲלִים עַל-הַצֵּאן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים
 13 כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל-אֲשֶׁר לָבֵן עָשָׂה לָךְ: יֵב אֲנֹכִי הָאֵל
 בֵּית-אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַת שָׁם מִצְבָּה אֲשֶׁר נִדְרָתָ לִי שָׁם נִדָּר
 עֲתָה קֹנִם צֵא מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל-אָרֶץ מִלְדָּתְךָ:
 14 יֵד וַתַּעַן רַחֵל וְלֹאָה וַתֹּאמְרָנָה לוֹ הַעֲזֹד לָנוּ חֶלֶק וְנַחֲלָה
 15 בְּבֵית אֲבִינוּ: מִזֶּה הָלֹא נִכְרִיּוֹת נַחֲשִׁבְנוּ לוֹ כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכֵל
 16 גַּם-אֲכֹל אֶת-כֶּסֶפֵּנוּ: מִזֶּה כִּי כָל-הָעֶשֶׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים
 מֵאֲבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעֲתָה כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ
 17 עָשָׂה: שְׂשִׁי יֵי וַיִּקֶּם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת-בָּנָיו וְאֶת-נָשָׁיו
 18 עַל-הַגְּמָלִים: יֵה וַיִּנְהַג אֶת-כָּל-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-רֶכְשׁוֹ אֲשֶׁר
 רָכַשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֵן אָרֶם לָבֹא אֶל-יִצְחָק
 19 אָבִיו אֶרְצָה כְּנָעַן: יֵט וּלְבֵן הָלַךְ לְגִזּוֹ אֶת-צֵאֲנוּ וַתִּגְנֹב רַחֵל
 אֶת-הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאֲבִיהָ:

bilir? Babamızın varlığından bize miras kalması gibi bir umudumuz mu var sanki?" (Raşi).

17-21. Yaakov'un kaçışı. Yaakov bilinçli olarak gösterişli bir şekilde ayrılmaktadır. Sürülerinin başına geçmekte, tüm servetini sistemli bir biçimde toplamaktadır. Böylelikle Lavan'ın adamları durumdan şüphelenmeyecektir. Zira onun böyle açık bir şekilde gittiğini görenler, bu ayrılışın Lavan'ın bilgisi ve rızası dahilinde gerçekleştiği sonucuna varacaklardır. Eğer tüm bunları gizlilik içinde yapmış olsa, onun bir kaçak olduğunu herkes hemen anlayacaktır (Abra-vanel).

17. Çocuklarını ve eşlerini – Esav için bu sırala-

ma Yaakov'un tam tersidir: "Esav eşlerini, oğullarını, kızlarını..." (36:6). Çünkü Esav sadece kendi kişisel tutkularını tatmin etme amacıyla evlenmiştir; çocukları ise her zaman ikinci plandadır. Yaakov için ise asıl sorumluluk Yahudi Ulusu'nu dünyaya getirmektir (*Gur Arye*).

19. Tılsımlar – İbranice *Terafim*. "*Turfa* – Cinsel Şekiller" sözcüğüyle bağlantılıdır (*Midraş Tanhuma* 12; *Zoar* 164a). Ramban *Terafim* sözcüğünü "zayıflık; güçsüzlük" anlamındaki *Rafa* köküne bağlar (bkz. Şemot 5:17) ve *Terafim* yoluyla yapılan öngörülerin zayıf olduklarını ifade eder. Bunlar, insan şeklindeki heykelciklerdi (krş. Şemuel I 19:13). Bazı durumlarda, *Behor* bir

¹⁰ “Davarm çiftleşme mevsiminde aniden bir vizyon gördüm. Sürülerin üzerine çıkan erkek hayvanlar halkalı, noktalı ve benekliydi.

¹¹ “Tanrı’nın meleği bana ‘Yaakov!’ dedi; ben de ‘Efendim’ dedim. ¹² [Tanrı’nın ağzıyla konuşan melek şöyle] dedi: ‘Gözlerini kaldır. Sürülerin üzerine çıkan tüm erkek hayvanların halkalı, noktalı ve benekli olduğunu göreceksin. Bu, Lavan’ın sana tüm yaptıklarının farkında olduğuma dair senin için bir işarettir. ¹³ Ben Bet-El’deki Tanrı’yım. Orada bir anıt [dikmiş, onu] meshetmiş ve Bana bir söz vermiştin. Şimdi kalkıp bu ülkeden çık ve doğduğun ülkeneye geri dön’ ”.

¹⁴ Rahel ile Lea birlikte cevap verip “Babamızın evinde hala pay ve mirasa sahip miyiz ki?” dediler. ¹⁵ “Zaten onun gözünde birer yabancı değil miyiz? Bizi satmakla kalmadı, tüm parayı da yedi! ¹⁶ Tanrı’nın babamızdan almış olduğu tüm servet zaten bizimdir ve çocuklarımızdır. O yüzden Tanrı sana her ne dediyse – yap!”

¹⁷ Yaakov, çocuklarını ve eşlerini develere bindirerek yola koyuldu. ¹⁸ Tüm sürüsünü ve – Padan Aram’da satın aldığı malları dahil olmak üzere – edindiği tüm servetini götürdü. Babası Yitshak’a ulaşmak üzere, Kenaan Ülkesi’ne yöneldi.

¹⁹ Lavan bu sırada davarını kırkmak üzere [uzağa] gitmişti. Rahel babasına ait olan tılsımları çaldı.

lanan bir durumdur. Nitekim, *Sifte Hahamim*, Lavan’ın anlaşmayı yüz farklı şekilde değiştirmiş olabileceğini yazmaktadır. Dahası da vardır: Bir kişi çalarak kötülük yapabildiği gibi, bir sadece başkasının dürüst hizmetini görmezden gelerek de kötülük yapmış olur. İbn Kasi’nin işaret ettiği gibi Yaakov, kendini işine insanüstü bir şekilde adanmasından söz ederek konuya başlamakta; ardından da, “*Fakat babanız beni dolandırdı [tam çeviriyle benimle alay etti]*” diyerek, Lavan’ın kendisini takdir etmek bir yana, ondan yararlandığını vurgulamaktadır.

10. Yaakov burada ilk kez olarak, kendi ücretini belirleyecek hayvanların doğumunu sağlayan ilginç çiftleştirme yöntemlerini – Lavan’ın hilekarlığından kaynaklanan kaybı telafi edebilmesi için – kendisine bir vizyonla aslında Tanrı’nın öğrettiğini açıklamaktadır.

Aniden... – Tam çeviriyle “Gözlerimi kaldırdım ve rüyada ... gördüm”. “Gözleri kaldırmak” deyişi, genel olarak, “bakışları doğrultmak” ya da “ileriye bakmak” anlamında kullanılır. Burada ise söz konusu deyişi bu şekilde algılamak pek mümkün görülmemektedir; zira rüya içinde “ileriye bakma”nın pek anlamı yoktur. Bu sebeple, buradaki anlamın “farklı bir bakış açısıyla bakmak” ya da “yeni bir konsantrasyonla bakmak” şeklinde olma olasılığı yüksektir (bkz. 13:10, 18:2, 22:4, 22:13, 24:63, 24:64, 33:1, 43:29 vs.). Eğer tam çeviriye göre düşünürsek, pasuğun anlamı “Gözlerimi kaldırdım ve [gökyüzünde] bir vizyon gördüm” şeklinde olmalıdır. “Gözleri kaldırmak” deyişi aynı zamanda konsantrasyon, derin düşünce ya da meditasyon anlamına da gelebilir. Dolayısıyla “Gördüklerime

yoğunlaştım ve [bunun sonucunda] bir vizyon gördüm” çevirisi de olasıdır. Tora’yı açıklayan klasik otoritelerin hiçbirinin bu noktaya dokunmamış olması ise oldukça şaşırtıcıdır (Rabi Arye Kaplan). Bkz. p. 12.

Vizyon – İbranice *Halom*. Tam anlamıyla “rüya”.

12. Göreceksin – Normal şartlarda hayvanları çiftleşirken izlemek yasaktır (Mişna – *Avoda Zara* 2:2). Bu yüzden Yaakov, melek ona yine de bakmasını söylediğine göre, bunun ardında geçerli bir sebebin olması gerektiğini düşünmüş, kendisi için bir mucizenin gerçekleşeceği sonucunu çıkarmıştır. Ancak Yaakov Tanrı’nın bu mucizevi müdahalesini, çubukları soyma yöntemiyle gizlemeyi tercih etmiştir (Rabenu Bahya).

13. Bet-El – Bkz. 28:19.

Bet-El’deki Tanrı’yım – Tanrı’nın elçisi olarak, melek birinci tekil şahısta – Tanrı’nın Ağzı’ndan – konuşmakta ve kendisini “*Bet-El’deki Tanrı* – sana Bet-El’de görünen Tanrı (bkz. 28:13), sana koruma vaadeden ve seni ülkeneye geri götüreceğini söyleyen Tanrı” olarak tanıtmaktadır (Malbim). Bkz. 16:10 açık. *Tanrı’nın Sözleriyle* k.b.

Yaakov burada iki farklı rüyadan söz etmektedir: Bunların ilki, sürülerle ilgili mucizeyi içermektedir. Yaakov bu rüyayı altı yıllık hizmetinin başlangıcında görmüştür. İkincisi ise, Yaakov’un eşleriyle yaptığı bu konuşmanın bir gece öncesinde görülmüştür ve Lavan’dan ayrılmasını isteyen emri konu etmektedir (Ramban).

14. Pay ve mirasa sahip miyiz ki? – “Ayrılmanı geciktirmek için olası ne gibi bir nedenimiz ola-

- כ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבֹן 20
- 21 הָאֲרָמִי עַל־בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא: כֹּא וַיְבָרַח הוּא וְכָל־אָשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיֵּשֶׁם אֶת־פָּנָיו הָרָהֳלָעַד: 22-23 כֹּא וַיֵּגֶד לְלָבֹן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: כֹּא וַיִּקַּח אֶת־אָחִיו עִמּוֹ וַיְרַדְּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְבֹּק אֹתוֹ בָּהָר הַגִּלְעָד: 24 כֹּא וַיִּבֹּא אֱלֹהִים אֶל־לָבֹן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמַר לָךְ פֶּן־תִּדְבֹּר עִם־יַעֲקֹב מְטוֹב עַד־רָע: 25 כֹּא וַיִּשָּׁג לָבֹן אֶת־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תִּקַּע אֶת־אָהָלוֹ בָּהָר וּלְבֹן תִּקַּע אֶת־אָחִיו בָּהָר הַגִּלְעָד: 26 כֹּא וַיֹּאמֶר לָבֹן לִיַּעֲקֹב מַה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת־בְּנֹתַי כַּשְּׁבִיּוֹת חָרָב: 27 כֹּא לָמָּה נִחַבְתָּ לְבָרַח וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְךָ בְּשִׁמְחָה וּבִשְׂרָיִם בְּתָךְ וּבְכַנּוֹר: כֹּא וְלֹא נִטְשֵׁתָנִי לְנִשְׁק לְבָנִי וּלְבִנֹתַי עִתָּה הִסְכַּלְתָּ עִשׂוֹ: 28

kat edilecek yol normalde yaklaşık 440km. olmasına karşın; burada takip hızı göz önüne alındığında bu mesafe yaklaşık 546km.ye kadar çıkabilir (bkz. 14:15 açık. Şam k.b., 28:19 açık.). Yaakov, normal yolculukla, Lavan'dan üç gün önce başladığı bu yolu yaklaşık 9.5 günde almıştır.

24. Tanrı, o gece Aram'lı Lavan'a bir rüya ile göründü – Lavan bir sahtekar, yanındakiler de putperest olmalarına rağmen, Tanrı, Yaakov'un onuruna Lavan'a rüyasında görünmektedir (Ramban); tıpkı daha önce Avraam'ın onuruna Avimeleh'e rüyasında görüldüğü gibi (Radak; 20:3).

İyi ya da kötü hiçbir şey konuşma – Tanrı'nın bu sözleri Lavan'ın ağzını hiç açmaması gerektiği anlamında değildir. Tanrı burada Lavan'ı, Yaakov'a – kötülük bir yana – iyilik yapmaktan bile bahsetmemesi konusunda uyarmaktadır. Çünkü kötülerin iyiliği, iyiler için kötüdür. Tsadikler kötülerden elde ettikleri yararları küçümserler; zira bu yararlar aslında "iyi" değildirler (Raşi).

Ramban'a göre, Tanrı, Lavan'a, geri dönmesi konusunda ikna etmek amacıyla Yaakov'a "ne iyi ne de kötü hiçbir teklifte bulunmamasını" söylemiştir. Başka bir deyişle, Lavan ne bir yarar teklif edebilecektir ne de Yaakov'u tehdide kalkışabilecektir.

25-43. Yaakov ve Lavan'ın karşılaşması. p. 23'te Lavan Yaakov'a yetişmişti. Şimdi, yani rüyanın ertesi sabahında ise karşı karşıya gelmektedirler (*Lekah Tov*).

26. Tipik bir şarlatan olan Lavan Yaakov'u, kızlarını sanki birer esirmiş gibi çalmakla suçlamaktadır. Kendisini kederli baba rolüne sokarak, Yaakov'un kaçışından ya da çalınan tilsimlerin dan önce kızlarını öne sürmektedir (*Aamek Davar*).

29-30. "Masum, iyi niyetli, zulme uğramış zaval-

²⁰ Yaakov, ayrılacağını kendisine söyleyerek, Lavan'a yanlış bir izlenim verdi.
²¹ Böylece sahip olduğu her şeyle birlikte kaçtı. Yola koyulup nehri geçti ve Gilad Dağları'na yöneldi.

²² Üçüncü gün Yaakov'un kaçtığı Lavan'a bildirildi. ²³ [Lavan] Yakınlarını yanına alıp yedi günlük yol boyunca [Yaakov'u] arkasından takip etti ve Gilad Dağları'nda ona yetişti.

²⁴ Tanrı, o gece Aram'lı Lavan'a bir rüyaıyla göründü ve ona "Sakın Yaakov'la iyi ya da kötü hiçbir şey konuşma" dedi.

²⁵ Lavan Yaakov'u yakaladı. Yaakov çadırını tepeye dikmişti; Lavan ise yakınlarını Gilad Dağı'nda konuşlandırdı.

²⁶ Lavan Yaakov'a "Ne yaptın!" dedi. "Bana yanlış izlenim verdin. Kızlarımı savaş esiri gibi götürdün!" ²⁷ Neden gizlice kaçtın? Bana hiçbir şey söyleyerek beni aldattın. Oysa seni sevinçle – şarkılar, tef ve lirle uğurlardım! ²⁸ Torunlarımı ve kızlarımı öpmeme bile izin vermedin. Davranışım oldukça aptalcaydı!

bebeğin bütülmüş kafasından yapırlardı (*Targum Yonatan*; *Midraş Tanhuma* 12). Put oldukları tam olarak söylenemese de (Şemuel I 19:13, Rambam o.a.; ayrıca Şofetim 17:5, 18:5), putperest amaçlara hizmet ettikleri açıktır (p. 30; *Zoar*). Genel olarak, gaipen mesaj almak için aracı birer alet olarak kullanılırlardı (Oşea 3:4; Zeharya 10:2; İbn Ezra; Radak; Ralbag; Yehezkel 21:26; Raşi o.a.).

Terafim'e hafifçe vurulur ve bu şekilde yavaşça, rahatlamış ve meditasyona uygun bir duruma geçilirdi (*Zoar* 164a, Şemuel II 24:16; krş. Rambam, *Yad Ahazaka*, *Avodat Kohavim* [Putperestlik] kuralları 11:6; *Sefer Ahinuh* 510). Birçokları bunların, koruyucu ev tanrıları olduğunu düşünürler. Romalıların da danıştıkları benzeri kehanet kaynakları vardı (Hirsch).

Rahel ... çaldı – Bazılarına göre Rahel'in amacı, babasının bunlara tapınmasını engellemektir (*Midraş – Bereşit Raba* 74; Raşi). Başka bir açıklamaya göre amaç, Lavan'ın bu tılsımları fal için kullanarak Yaakov'u bulmasını engellemektir (*Midraş Tanhuma* 12; Raşbam; İbn Ezra; krş. 30:27; Oşea 3:4; Zeharya 10:2). Tora'nın bu konuya yer vermesinin sebebi, Rahel'in asil bir amaç taşıdığını vurgulamaktır (*Midraş*).

20-21. Lavan'a yanlış bir izlenim verdi – Tam çeviriyle "Lavan'ın kalbini çaldı". Ancak bu, Yaakov'un Lavan'ı yanlış bir izlenim vererek aldattığı anlamında bir deyimdir (aynı şekilde p. 26). Yaakov, Lavan ve oğullarının kendisiyle ilgili memnuniyetsizliklerinden haberdar değilmiş izlenimini vermiştir.

Bu nedenle Lavan, Yaakov'un ayrılmaya niyeti olduğunu hiç düşünmemiştir. Aksi takdirde Lavan Yaakov'un gitmesini engelleyecek önlemler alırdı (Sforno).

Yaakov bu gidişten Lavan'ın haberdar olmasını Tanrı'nın bir şekilde sağlayacağını düşünmüştür. Ancak Yahudi tarihindeki birçok örnekte olduğu gibi, Tanrı insanların Kendisi'nden beklediği şekilde davranmamıştır.

Lavan durumdan haberdar olur olmaz takibe koyulmuş ve Yaakov'u yakalamıştır – fakat Tanrı işte bu noktada, Yaakov'u başka yollarla kurtarmıştır. Zira Tanrı'nın özel koruması da, Yahudi tarihinde sık rastlanan bir durumdur (*Aamek Davar*).

21. Nehri – Fırat Nehri'ni (*Targum*). Fırat'ın bu noktası, Kutsal Topraklar yönünde, Haran'ın yaklaşık 130km. güneyindedir.

Gilad Dağları – Bunlar Yarden [Ürdün] Nehri'nin doğusunda, Yabok Nehri'nin kuzeyinde, Fırat Nehri'nden 550km. kadar güneyde bulunan dağlardır. Anlaşılan Yaakov Şam yönünde ilerlemektedir. Bu bölge *Refaim*'in yaşadığı yer olarak bilinir (14:5; *Sefer Ayovelot* 29:9). Yaakov dolayısıyla, Avraam dönemindeki dört işgalci kralın (14:1 v.d.) takip ettiği yolu izlemektedir.

22. Üçüncü gün – Bkz. 30:36.

23-24. Lavan'ın takibi ve Tanrı'nın uyarısı. Lavan takip etmeye başladığında niyeti Yaakov'u öldürmektir. Nitekim Tora, *Pesah Agadası*'nda da okuduğumuz "Bir Aramî, babamı yok etti" (bkz. Devarim 26:5 açık.) pasuğunda söylendiği gibi; ondan sanki bu niyetini gerçekleştirmiş gibi söz eder. Tanrı, kötülerin kötü niyetlerini, vücuda getirmeseler bile gerçekleştirmiş gibi kabul eder (Raşi), çünkü genel davranışları, "fırsatları olsa bu kötü niyetlerini mutlaka gerçekleştirirlerdi" varsayımını doğrular niteliktedir.

Yedi günlük yol – Bkz. 30:36 açık. Bu süre içinde

כט יִשְׁלֹאֵל יָדַי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם 29
 רַע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם אָמַשׁ | אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הַשָּׁמֶר לָךְ
 מִדְּבַר עַם־יִעֲקֹב מְטוֹב עַד־רָע: 30 וְעַתָּה הֲלָךְ הִלַּכְתָּ
 כִּי־נִכְסְךָ נִכְסַּפְתָּה לְבֵית אֲבִיךָ לָמָּה גִנַּבְתָּ אֶת־אֱלֹהֵי:
 31 זֶה וַיַּעַן יִעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלִבִּי כִּי יָרֵאתִי כִּי אֲמַרְתִּי פֶן־תִּגְזֹל
 32 אֶת־בְּנוֹתַיךְ מֵעַמִּי: זֶה עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא
 יִחְיֶה נֶגֶד אֲחֵינוּ הִכְרַלְךָ מֶה עָמַדְתִּי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יִדְעַ
 33 יִעֲקֹב כִּי רָחֵל גִּנְבָתָם: זֶה וַיָּבֵא לָבָן בְּאֵהָל־יִעֲקֹב | וּבְאֵהָל
 לָאָה וּבְאֵהָל שְׁתֵּי הָאֵמָהָת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֵהָל לָאָה
 34 וַיָּבֵא בְּאֵהָל רָחֵל: זֶה וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתִּשְׁמֹם בְּכַר
 הַגָּמֶל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמָּשֶׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֵהָל וְלֹא מָצָא:
 35 זֶה וַתֹּאמֶר אֶל־אֲבִיהָ אֶל־יִחֵר בְּעֵינַי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכֵל
 לָקוֹם מִפְּנֵיךְ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיַּחֲפֹשׂ וְלֹא מָצָא
 36 אֶת־הַתְּרָפִים: זֶה וַיִּחַר לִי־עֲקֹב וַיַּרְבּ בְּלִבִּי וַיַּעַן יִעֲקֹב וַיֹּאמֶר
 37 לְלִבִּי מֶה־פָּשַׁעַי מֶה חָטֵאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרַי: זֶה כִּי־מִשְׁשֶׁת
 אֶת־כָּל־כְּלִי מֶה־מָצָאתָ מִכָּל כְּלִי־בֵיתְךָ שֵׁים כֹּה נֶגֶד אַחֵי
 38 וְאַחֲרֶיךָ וַיִּוְכַחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ: זֶה זֶה עָשִׂים שָׁנָה אָנֹכִי עָמָד
 רָחֵלְךָ וְעֹזֶיךָ לֹא שָׁכְלוּ וַאֲלִי צִאֲנֶךָ לֹא אֲכַלְתִּי:

oturmuştur.

36. Tora, Lavan'ın, torunlarının ya da normal hizmetkarların eşyalarını arayıp aramadığını kaydetmemiştir. Belki de aramıştır. Belki de Lavan, kendi çadırına girip “tanrılarını” çalmaya sadece Yaakov’un veya eşlerinin cüret edebileceğini düşünmüştür. Ne olursa olsun, Lavan Yaakov’un eşyalarını araştırdıktan sonra tilsimleri bulamayınca, bunca yıl sessiz kalmayı başaran Ata Yaakov kendini daha fazla tutamamış ve köpürmüştür.

Yaakov sinirlenmişti – Aslında araması için Lavan’ı bizzat Yaakov davet etmiştir. Fakat o bir şey bulamayınca, Yaakov Lavan’ın eşyaları karıştırmak için bir bahane uydurduğu sonucuna varmıştır. Onu öfkeliendiren budur.

38. **Yirmi yıldır yanındayım** – Hiddetlenen Yaakov, Lavan’a hizmet ettiği süre içinde katlandığı zorlukları hatırlatarak kendini savunmaktadır. Yaakov’un tutarlı dürüstlüğü ve bağlılığı bu süre zarfında defalarca kanıtlanmışken, Lavan’ın tanrılarını ya da başka bir şeyini çalmış olabileceği şüphesi tamamiyle yersizdir (*Aamek Davar*).

²⁹ “Size zarar verecek güce sahibim. Ancak babanızın Tanrısı dün gece bana konuştu ve ‘Kendini Yaakov’la iyi ya da kötü bir şey konuşmaktan sakın’ dedi.

³⁰ “Şimdi; elbette babanın evini fazlasıyla özlediğin için gidiyorsun. Fakat tanrılarımı neden çaldın ki?”

³¹ Yaakov cevap verip, Lavan’a “[Bu şekilde ayrıldım;] Çünkü kızlarını benden zorla alırsın diye korktum” dedi. ³² “Tanrılarını [herhangi birinin yanında] bulursan; [o kişi] yaşamasın! Tüm yakınlarımızın huzurunda, eğer sana ait bir şey tanırsan; geri al!” Ancak Yaakov [tılsımları] Rahel’in çaldığını bilmiyordu.

³³ Lavan Yaakov’un çadırına, Lea’nın çadırına ve iki hizmetkarın çadırına girdi; ancak bulamadı. Lea’nın çadırından çıktığında Rahel’in çadırına girmişti. ³⁴ Rahel tılsımları alıp, devenin semerine koymuş ve üzerlerine oturmuştu. Lavan tüm çadırı didik didik etti, ama bir şey bulamadı. ³⁵ [Rahel] Babasına “Efendim ökelenmesin ama önünde ayağa kalkamıyorum. Adet görüyorum da” dedi. [Lavan] Aradı, ama tılsımları bulamadı.

³⁶ Yaakov sinirlenmişti. Lavan’la tartışmaya başladı. Yaakov Lavan’a sertçe çıkışarak “Günahım ne? Hatam ne ki ardımdan bu ateşli takibi gerçekleştirdin?” dedi.

³⁷ “Bütün eşyalarımı didik didik ettin – evinin eşyalarından hangisini bulabildin?! [Bulduysan, onu] Benim yakınlarımla seninkilerin huzurunda ortaya koy! İkimiz arasında [kimin haklı olduğunu] belirlesinler!

³⁸ “Yirmi yıldır yanındayım! [Bu süre zarfında] Koyunlarımla keçilerin, hiçbir zaman düşük yapmadılar. Davarımdan bir koç bile yemedim.

lı baba ve büyükbaba” Lavan, suçlamasına devam ederek, Yaakov’un çok sert bir cezayı hak ettiğini, fakat Tanrı onu koruduğu için ona zarar vermeyeceğini söylemektedir. Yine de tüm bunlar, Yaakov’u tılsımları çalmak gibi ağır bir suçun sorumluluğundan kurtarmayacaktır! Ne de olsa şefkatli (!) kayınpederinden ayrılacak gibi acemice bir arzuya kapılmak Yaakov’a böyle değerli eşyaları çalma hakkını vermemektedir!

Büyükbabalarının, “tanrılarından” sözettiğini duyan (p. 30) Yaakov’un oğulları, “Büyükbaba senden utanıyoruz; bu yaşında bile onlardan ‘tanrılarının’ diye bahsedebiliyorsun!” diye şikayet etmişlerdir (Midraş).

31-32. Lavan’ın kişisel suçlamalarına Yaakov aynı düzeyde cevap vermemiş ve sakın kalarak tılsımları araması için Lavan’ı davet etmiştir. Onları Rahel’in çaldığından habersiz olan Yaakov, durumdan yanındakilerin sorumlu olmadığından o kadar emindir ki, tılsımların bulunması halinde, kimde çıkarsa ona beddua etmekten bile çekinmemektedir. Ancak Yaakov’un burada gerçeği bilmeden okuduğu lanet, Rahel’in zamansız ölümüyle gerçekleşmiştir (35:18; ayrıca bkz. 47:28 ačk.). Bundan yola çıkan Hahamlarımız, bir Tsadik’in farkında olmadan da olsa ağzından kaçırıldığı bir lanetin gerçekleştiğini öğretirler (Raşi). Dolayısıyla Tsadik olmayanlar bile bu konuda çok özenli

olmalı, ağızlarından beddualar çıkarmamalıdır.

Diğer yandan, bir ihtimal Yaakov, söz konusu hırsızlıktan, putperestlikten arınamamış bir hizmetkarının sorumlu olabileceğini düşünmüş de olabilir. Pasuk bu sebeple “Yaakov [tılsımları] **Rahel’in çaldığını bilmiyordu**” vurgusunu yapmaktadır. Zira Rahel’in çalmış olabileceğine dair en ufak bir fikri olsaydı, Yaakov [a] bu kadar cesur bir şekilde inkar etmezdi, [b] asla beddua etmezdi. Rahel’in putlara tapmak gibi bir arzusu olmadığını, amacının babasını putperestlikten uzaklaştırmak olduğunu mutlaka tahmin ederdi (Akedat Yitshak; Sforno, Alşeh).

Lavan’ın tanrılarına duyduğu küçümsemenin bir simgesi olarak, Rahel onların üstüne oturmuştur (Zoar). Basit anlamda ise, tüm amacı onları saklamaktır. Adet gördüğünü söylediği takdirde, babasının onu yerinden kaldırmayacağını bilmektedir.

33-34. Raşi’ye göre “Yaakov’un çadırı”, Rahel’in çadırı ile aynıdır. Zira Rahel Yaakov’un en sevdiği eşidir ve sadece onunla ilgili olarak “Yaakov’un eşi Rahel” (46:19) tanımlaması yapılmaktadır. İbn Ezra ise Rahel’in kendine ait çadırı olduğunu öne sürer. Lavan Lea’nın çadırından çıktığında iki hizmetkarın çadırlarına girmeden önce Rahel’in çadırına uğramış, ancak Rahel önce davranıp ona fark ettirmeden çadırından tılsımları çıkarıp ve devenin semerine yerleştirerek üzerlerine

זַמַּ טַרְפָּה

39

לֹא־הִבַּאתִי אֵלָיְךָ אֶנְכִי אַחֲטָנָה מִיָּדִי תִּבְקַשְׁנָה גִּנְבֹתִי יוֹם

וּגִנְבֹתִי לַיְלָה: מִהֵי־יָתִי בַיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וְקֶרַח בְּלֵילָה וַתִּדְרֹךְ 40

שְׁנָתִי מֵעֵינַי: מֵאֵז־לִי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עַבְדְּתִיךָ 41

אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֹׁתִי בְּנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ וַתַּחֲלֶךְ

אֶת־מִשְׁכָּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מָנִים: מִבְּלוּלִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי 42

אַבְרָהָם וּפְחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי

אֶת־עֲנִי וְאֶת־יָגִיעַ כָּפִי רָאָה אֱלֹהִים וַיִּנְכַּח אֹמֶשׁ: שְׁבִיעִי

מִגְּוִיעַן לָבֹן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הַבְּנוֹת בְּנֹתִי וְהַבָּנִים בְּנֵי 43

וְהַצָּאן צֹאנִי וְכָל אֲשֶׁר־אַתָּה רָאָה לִי הוּא וְלִבְנֹתִי

מִה־אֶעֱשֶׂה לְאַלֶּלָה הַיּוֹם אֲנִי לִבְנִיהֶן אֲשֶׁר יִלְדוּ: מִדְּוַעָתָה 44

לָכֵה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ:

מֵה וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימָה מִצְבָּה: מו וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאַחִיו 45-46

לְקַטֹּן אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גֹל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגֹּל:

מז וַיִּקְרְאוּ־לָן לָבֹן יָגֵר שְׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גִּלְעָד: 47

מח וַיֹּאמֶר לָבֹן הֲגַל הַזֶּה עַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן 48

קָרָא־שְׁמוֹ גִּלְעָד:

tadır: [1] Yaakov Lavan'ın kızlarına kötü davranmayacaktır (p. 48-50); [2] Taraflar belirli bir sınır çizgisini kötü niyetle geçmeyecektir (p. 51-53).

44. Tanık olsun – Ya da “[Tanrı] Seninle aramızda tanıklık etsin” (Raşi).

46. Yakınlarına – Yani “oğullarına”. Tam çeviriyle “*kardeşlerine*”. Yaakov’un oğulları zorlu zamanlarında ve mücadelelerinde onun yanında olmuşlardı; tıpkı birer *kardeş* gibi (Raşi). Yaakov’un bu sözleri Lavan’ın adamlarına yönelik olamaz.

Zira her şeyden önce onlara emir verme yetkisi yoktur. İkinci olarak da, kendisini öldürmek

isteyen Lavan’ın adamlarına “*kardeşlerim*” şeklinde hitap etmesi mantıklı değildir (Gur Arye).

Orada, yığının üstünde, bir şeyler yediler – Ya da “*yığının yanbaşımda*”; krş. 24:13. Yemek antlaşma töreninin bir parçasıdır ve antlaşmayı iki tarafın da kabul ettiğini göstermektedir (Radak).

47. Yegar Saaduta Lavan’ın anadili olan Aramca’da, *Gal’ed* ise İbranice’de “*Tanık Yığın*” ya da “[*bu*] *yığın tanıktır*” anlamına gelir (Raşi). Görüldüğü gibi aslında ikisi buraya aynı ismi vermişlerdir. Fakat Yaakov kutsal dili bırakmayacağından dolayı İbranice’yi (Sforno), Lavan ise kendi dili Aramca’yı tercih etmiştir.

³⁹ Hiçbir zaman sana [vahşi hayvanlarca] parçalanmış bir hayvan getirmedi – kayıbı şahsen üstlendim. Gündüz çalmanı da gece çalmanı da benim elimden sordun.

⁴⁰ “Gündüz kavurucu sıcak, gece de kırağı yedi beni; uykum gözlerimden göçtü. ⁴¹ Evinde geçirdiğim yirmi yılının hesabı şu: İki kızın için senin hesabına ondört yıl çalıştım; sürüne de altı yıl [çobanlık ettim. Sen ise] Ücretimi onlarca kez değiştirdin!

⁴² “Babamın Tanrısı – Avraam’ın Tanrısı ile Yitshak’ın Dehşeti – benimle olmasaydı, şimdi sen beni boş elle gönderirdin! Tanrı çaresizliğimi ve avuçlarımın emeğini gördü ve [seni] dün gece uyardı!”

⁴³ Lavan araya girip Yaakov’a “Kızlar benim kızlarım! Oğullar da benim oğullarım! Davar da benim davarım! Her ne görüyorsan benimdir o! Kızlarıma gelince ... bugün onlara ne yapabilirim ki? Ya da doğurdıkları çocuklara [zarar verebilir miyim]? ⁴⁴ Şimdi gel bir antlaşma yapalım – ben ve sen. Seninle aramızda [bu antlaşmanın] elle tutulur bir tanığı olsun”.

⁴⁵ Yaakov bir kaya parçası alıp onu anıt olarak dikti. ⁴⁶ Yaakov yakınlarına “Taş toplayın!” dedi. Herkes taş getirdi ve bir yığın yaptılar. Orada, yığının üstünde bir şeyler yediler.

⁴⁷ Lavan buna Yegar Saaduta adını verirken, Yaakov ona Gal’ed adını verdi.

⁴⁸ Lavan “Bugün bu yığın, sizinle aramızda bir tanıktır” dedi. [Yaakov, bu yığına işte] Bu sebeple Galed adını vermişti.

“Dürüst olmasaydım, bunu şimdiye kadar anlardın; çünkü hiç kimse sahtekarlığını yirmi yıl saklayamaz. Dahası bu yıllar senin yanında – gerçek bir hilekarla – geçti. Kimse senden daha iyi dolap çeviremez!” (Or Ahayim).

Hiçbir zaman düşük yapmadılar – Yaakov koyunların yeteri kadar su içtiğinden ve otladıklarından emin oluyordu. Böylece hiç düşük yapmamışlardı (Raşbam).

Ayrıca normalde bir çoban, vahşi hayvanlar tarafından saldırıya uğrayan ve avlanan hayvanlarla ilgili zararlardan muaf olmasına karşın, Yaakov bu tipteki tüm zararları şahsen karşılamıştı (Nahalat Yaakov). Alternatif olarak, Yaakov’un sürüyle ilgilenişi o kadar yüksek düzeydeydi ki sürülerine hiç saldırı olmazdı (Rabenu Bahaye).

41. İki kızın için senin hesabına ondört yıl çalıştım – Yaakov, Lavan’ın hilekarlığına gönderme yapmaktadır. Bu hilekarlık, onun sadece Rahel için yedi yıl çalışmak yerine, iki eş için ondört yıl çalışmasına neden olmuştur. Ancak Yaakov, Lea’nın duygularını düşünerek üstü kapalı bir dil kullanmaktadır (Rabi Hoffmann).

42. Yitshak’ın Dehşeti – İbranice **Pahad Yitshak**. Bkz. p. 53. Bu, Tanrı’ya verilen ünvanlardan biridir. Tora’nın ifadesindeki genel bir kurala göre, Tanrı ancak Filanca’nın ölümünden sonra “Filanca’nın Tanrısı” şeklinde tanımlanır.

Bu noktada Yitshak halen hayatta olduğu için, “Yitshak’ın Tanrısı” tanımlaması kullanılmamış,

onun yerine Yitshak’ın “**Akeda** – [Kurban edilmek üzere] Bağlanış” tecrübesi sırasında, boynunda bıçağı hissettiğindeki endişesi ve Tanrı’ya yönelik korkusunu ifade eden “**Pahad** – Dehşet” sözcüğüne yer verilmiştir.

Diğer yandan 28:13’ta Tanrı Kendisi’nden “Yitshak’ın Tanrısı” şeklinde söz etmektedir. Zira Alaha’ya göre gözleri görmeyen bir kişi “ölü gibi” sayılır ve Yitshak görme yeteneğini kaybetmiştir (Midraş Tanhuma). Fakat Yaakov, burada konuşurken babasını “ölü” sınıfına sokmaktan çekinmektedir (Raşi).

Yitshak’ın Akeda sırasında duyduğu korku içgüdüsel; fakat Yitshak bu korkuyu yenmiş ve kendini Tanrı’ya adamıştı. Yaakov da burada, Lavan’ın gizli planlarına karşı, Yitshak’ın bu fedakarlığı sayesinde elde edilen manevi avantajdan yararlanmaktadır (Hirsch).

Çaresizliğimi ve avuçlarımın emeğini – “Tanrı, benim her şeyi büyük uğraşlarla elde ettiğimi gördü; bu sebeple bana acıdı, yardımcı oldu ve beni destekledi”.

Uyardı – Raşi. Ramban’a göre “Tanrı çaresizliğimi ve avuçlarımın emeğini gördü ve haklıyı belirledi”; bkz. p. 37.

44-54. Lavan antlaşma teklif ediyor. Lavan’ın ateş püsküren tavrı sona ermiş, akli başına gelmiştir. Yaakov’dan – sanki onun o kadar yıldır örnek bir eş ve baba olduğunu hiç görmemiş gibi – kızlarına iyi davranacağına dair söz vermesini istemektedir. Antlaşma iki bölümden oluşmak-

מִטָּה וְהִמְצִפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצְחָק יְהוָה בֵּינִי
 50 וּבֵינֶךָ כִּי נִסְתָּר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ: נ אִם־תִּעֲנֶה אֶת־בְּנֹתֵי
 וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנֹתֵי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עַד
 51 בֵּינִי וּבֵינֶךָ: נֹא וַיֹּאמֶר לָבֹן לִיעֲקֹב הֵנָּה | הִגֵּל הַזֶּה וְהֵנָּה
 52 הַמִּצְבָּה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ: נב עַד הִגֵּל הַזֶּה וְעַד
 הַמִּצְבָּה אִם־אֲנִי לֹא־אֶעְבֹּר אֵלֶיךָ אֶת־הִגֵּל הַזֶּה וְאִם־אֲתָה
 לֹא־תֵעָבֵר אֵלַי אֶת־הִגֵּל הַזֶּה וְאֶת־הַמִּצְבָּה הַזֹּאת לְרֵעֵה:
 53 נג אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפֹּטוּ בֵּינֵינוּ אֱלֹהֵי אָבִיהֶם
 54 וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּפָחַד אָבִיו יִצְחָק: נד וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בְּהָר
 וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֹאֲכָל־לֶחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיִּלִּינוּ בְּהָר:
 1 מִפְּטִיר א וַיִּשְׁכֹּם לָבֹן בַּבֹּקֶר וַיִּנָּשֶׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ
 2 אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לָבֹן לְמִקְמוֹ: ב וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדֶרֶכּוֹ
 3 וַיִּפְגְּעוּ־בּוֹ מְלֹאכֵי אֱלֹהִים: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כֹּאֲשֶׁר רָאִם מַחֲנֶה
 אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנֵם:

söz edilmektedir. Başka bir deyişle Rivka, Yaakov'u karşılamak üzere adamlar göndermiştir (Sefer Ayaşar s. 82). Diğer bir görüş uyarınca, bunlar, Erets-Yisrael'e özgü meleklerdir. Yaakov ülke dışındayken kendisine eşlik eden meleklerle yer değiştirmek ve ona Kutsal Topraklar'a giderken eşlik etmek için gelmişlerdir. Bu, Yaakov Erets-Yisrael'den çıkıp Haran'a giderken gerçekleşen nöbet değişiminin tersidir (bkz. 28:12 açık.; Midraş; Raşi).

3. Tanrı'nın kampı – Ya da "Tanrı'nın [meleklerinin] ordugahı". Yaakov yanındakilere durumu açıklamaktadır: "Bunlar, bize saldırmak için gelen Esav'ın ya da Lavan'ın birlikleri değil. Onlar bizi düşmanlarımızdan korumaları için Tanrı'nın gönderdiği meleklerdir" (Targum Yonatan).

Mahanayim – Tam çeviriyle "İki Ordugah". Yani biri Yaakov'un, diğeri de Tanrı'nın kampı/ordugahı (Ramban). Söz konusu isim, iki kampın da eşit değerinde olduğunu belirtmektedir;

çünkü ikisinin de varolma amacı Tanrı'nın Mübarek olduğunu ilan etmek ve 'Bir'liğine tanıklık etmektir. Bir başka görüşe göre bu "iki kampın" ikisi de meleklerindir: Kutsal toprakların dışında Yaakov'u koruyan ve Erets-Yisrael'de ona eşlik etmek üzere, onu karşılamaya gelen melekler (bkz. ö.p. açık.; Midraş Tanhuma; Raşi).

Mahanayim şehri, Gad ve Menaşe kabilelerinin ortak sınırında, Ramat-Mitspe ile bağdaştırılan bir yerdeydi (Yeoşua 13:26, 13:30). Ayrıca bkz. Yeoşua 21:38, Divre Ayamim I 6:65, Şemuel II 2:8,2:12, 2:29, 17:24, 17:27. Bazıları Mahanayim'i, Ayalon'un 4.5km. kadar kuzeyindeki Kirbat al-Mahna ile tanımlarlar. Buna göre söz konusu yer, Yabok Irmağı'nın 26km. kadar kuzeyinde ve Yarden [Ürdün] Nehri'nin de 18.5km. kadar doğusunda kalmaktadır. Yaakov dolayısıyla Yarden ile Yabok'un birleşme yerine doğru ilerlemektedir. Bir başka fikre göre ise Mahanayim, Yabok Irmağı'nın tam kıyısındaydı.

⁴⁹ [Bu yere] Mitspa [adı verilmesinin sebebi] ise [şudur:] Çünkü [Lavan] “Birbirimizin görüş alanı dışında olduğumuz süre içinde Tanrı seninle aramızda gözçülük etsin” demişti. ⁵⁰ “Eğer kızlarıma kötü davranır ya da kızlarıma ek olarak başka kadınlarla evlenirsen, yanımızda o sırada belki kimse olmayacaktır; ancak Tanrı’nın seninle aramızda Tanık olduğunu göz önünde bulundur”.

⁵¹ Lavan sonra Yaakov’a “İşte bu yığın ve işte seninle aramıza diktiğim anıt” dedi. ⁵² “Hem bu yığın tanık olsun, hem de anıt tanık olsun. Kötülük amacıyla ne ben sana doğru bu yığını geçeceğim, ne de sen bana doğru bu yığını ya da bu anıtı geçeceksin. ⁵³ Avraam’ın Tanrısı ile Nahor’un tanrısı ve [ikisinin] babalarının tanrısı aramızda yargılarını gerçekleştirsinler”.

Yaakov, babası Yitshak’ın Dehşeti adına yemin etti. ⁵⁴ Yaakov sonra tepede bir hayvan kesip, yakınlarını yemek yemeye davet etti. Yemeği yediler ve geceyi tepede geçirdiler.

32

¹ Lavan sabah erken kalktı; torunlarıyla kızlarını öperek onları mübarek kıldı. Sonra Lavan yerine dönmek üzere yola çıktı.

² Yaakov da yoluna devam etti. Tanrı’nın melekleri onunla karşılaştı. ³ Yaakov onları gördüğünde “Bu, Tanrı’nın kampıdır” dedi ve bu yerin adını Mahanayim koydu.

49. Mitspa – Tam anlamıyla “gözetleme yükseltisi”. Bazıları bunu bir isim olarak algılar (Ramban). Bkz. Şofetim 10:17, 11:11, 11:34; Osea 5:1. Çevirimiz bu görüş doğrultusundadır. Ramban’ın fikrine göre bu, Yaakov’un diktiği taşın ta kendisidir. Başkaları ise farklı bir bakışla pasuğu “Burada bir gözetleme yükseltisi vardı ve Lavan onunla ilgili olarak şöyle dedi:...” şeklinde çevirirler (Targum; Raşi). Buna göre “gözetleme yükseltisi” tepenin kendisi değil, tepede bulunan gözle görülür bir yapı, belki bir kuledir. Bazı otoriteler burayı Melahim I 22:3’te adı geçen Ramat Gilad ile bağdaştırırlar. Burası Yabok Nehri’nin 44km. kadar kuzeyinde, Yarden [Ürdün] Nehri’nin ise 46km. kadar doğusundadır. Bkz. 32:3 açık.

[Adı verilmesinin] – *Lekah Tov* bu cümleyi Lavan’ın sözlerine katmakta ve onun “Bu yerin adı Mitspa olsun; çünkü...” dediğini belirtmektedir.

52. Bu yığın tanık olsun – “Bu işaretler anlaşmamız konusunda bizim için birer hatırlatıcı olacaklar” (İbn Kaspi). İkisi de anlaşmanın sadece “kötü niyetle” sınırın aşılmasını yasakladığını; ancak ticaret yapma amacıyla elbette geçilebileceği konusunda fikir birliğine varmışlardır (Raşi).

53. Babalarının tanrısı – Lavan burada Avraam ve Nahor’un babaları Terah’ın tanrısından söz etmektedir.

Pesah Agadası, Lavan’ın her şeyi kökünden koparmak istediğini kaydeder. Otoriteler Lavan’ın böylesine ulaşılması zor bir işe nerede kalkıştığını araştırırlar. Rabi Yaakov Kamenetsky

bunu bu pasukta bulur. Lavan “içtenlikle”, Yaakov’la ortak bir paydada – her ikisinin atalarının tanrısında – buluşmak istemiştir. Fakat Tek ve Gerçek Tanrı dışında başka bir kuvvetin varlığını kabul etmek, Yaakov için, Yahudi ulusunun temellerinden vazgeçmek olacaktır. Yaakov bu sebeple yeminini, “babası Yitshak’ın Dehşeti adına” etmekte, bağlılığının sadece Tanrı’ya yönelik olduğunu açıkça belirtmektedir. Zaten Terah’ın ailesiyle ilişkiler uzun zamandır kopmuştur. Yahudiler sadece Atalar’ın Tanrısı’na bağlılıkla yükümlüdürler.

54. Yakınlarını – Tam çeviriyle “kardeşlerini”; bkz. p. 46 açık. Antlaşma artık tamamlandığı için, Yaakov Lavan’ın adamlarına da “kardeşleri” şeklinde hitap etmektedir (Raşi). Birbirlerinden iyi bir şekilde ayrılmak için birlikte yemeğe davet söz konusudur (Ramban).

32.

1. Onları mübarek kıldı – Hahamlarımız, sıradan insanların bile berahalarının küçük görülmemesini öğretirler. Ancak Lavan’ın, kızlarını ve torunlarını mübarek kıldığının kaydedilmesinin bundan daha da derin bir amacı vardır: Bu bize bir berahanın içtenlikle verildiği zaman ne kadar etkili olabileceğini öğretmektedir. Lavan kendi kızlarını ve torunlarını mübarek kılarken elbette içtendir (Sforno) ve bu beraha da elbette onlara önemli şeyler katmıştır.

2. Tanrı’nın Melekleri – İbranice *Malahe E-lo-im*. Bir açıklamaya göre burada meleklerden değil, “önemli kişilerin elçileri”nden (bkz. 6:2 açık.)